

Innehåll

Till Justitiedepartementet	7
Sammanfattning	9
1 Författningsförslag	15
1.1 Förslag till lag om internationella namnfrågor.....	15
1.2 Förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670)	20
2 Svensk internationell namnrätt	21
2.1 Utvecklingen fram till 1982 års namnlag.....	21
2.2 Gällande rätt	25
2.2.1 Svenska myndigheters behörighet	25
2.2.2 Tillämplig lag.....	26
2.2.3 Erkännande av utländska namnbeslut	30
2.2.4 Hänsynstagande till utländsk anknytning inom ramen för svensk rätt.....	32
3 En nordisk jämförelse	37
3.1 Danmark.....	37
3.2 Finland.....	39
3.3 Norge.....	42

4	EU-rättens krav på den nationella namnrätten	45
4.1	Bakgrund.....	45
4.2	Konstantinidis-fallet	46
4.3	Garcia Avello-fallet	47
4.4	Grunkin och Paul-fallet	48
4.5	Sayn-Wittgenstein och Runevič-Vardyn-fallen.....	50
4.6	Det aktuella överträdelseärendet (Andersson Benedet).....	53
4.7	Grundläggande fri- och rättigheter och namn	54
4.8	Sammanfattning	57
5	Överväganden och förslag.....	61
5.1	En ny lag om internationella namnfrågor.....	61
5.2	Svenska myndigheters och domstolars behörighet.....	63
5.2.1	Namnförvärv	64
5.2.2	Förlust av efternamn.....	70
5.2.3	Adoption	72
5.3	Tillämplig lag	73
5.3.1	Namnförvärv	73
5.3.2	Förlust av efternamn.....	82
5.3.3	Adoption	84
5.4	Erkännande av utländska avgöranden.....	85
5.4.1	Utländska namnbeslut avseende svenska medborgare.....	86
5.4.2	Vilka avgöranden ska erkännas?.....	88
5.4.3	Möjlighet att vägra erkännande.....	91
5.4.4	Förfarandet för erkännande	93

5.5	Hemvist	95
5.6	Statslösa	96
5.7	Flerrättssystem.....	97
5.8	Ordre public	98
6	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	101
7	Ekonomiska konsekvenser	103
8	Författningskommentar	105

Till Justitiedepartementet

I december 2008 fick jag i uppdrag att se över den internationellt privaträttsliga regleringen av namnfrågor och ta ställning till behovet av en mer utförlig reglering (Ju2008:N). I uppdraget ingick att särskilt beakta EU-rätten och de krav på ändringar i den internationellt privaträttsliga regleringen av namnfrågor som denna ställer.

I arbetet har rättslige experten vid Skatteverket Lars Tegenfeldt varit behjälplig med att svara på mina frågor om den praktiska tillämpningen av namnlagens internationella bestämmelser. Vidare har professorn vid Universitetet i Bergen Torstein Frantzen, lagstiftningsrådet vid finska Justitieministeriet Markku Helin och professorn vid Handelshøjskolen i København Peter Arnt Nielsen haft vänligheten att läsa igenom avsnitten om norsk, finsk respektive dansk rätt.

Jag får härmed överlämna promemorian *Internationella namnfrågor*. Uppdraget är därmed avslutat.

Vallentuna i oktober 2010.

Promemorian har uppdaterats i april 2011 med avseende på förändringar i rättsläget.

Michael Hellner

Sammanfattning

Uppdraget

Under senare år har namnlagen kritiserats i flera avseenden, bl.a. för att inte vara anpassad för att tillgodose de behov som finns i ett mångkulturellt samhälle där personers rörlighet över gränserna ökar. I två tillkännagivanden, 2001 och 2005, har riksdagen påkallat en översyn av namnlagen.¹ Även berörda myndigheter har i skrivelser till Justitiedepartementet, och muntligen vid en hearing anordnad av departementet den 7 december 2005, lyft fram praktiska problem med nuvarande reglering och betonat nödvändigheten av att se över namnlagen. Patent- och registreringsverket och Skatteverket har ansett att det finns behov av en mer fullständig reglering av internationellt privaträttsliga namnfrågor och har särskilt framhållit att regleringen måste beakta EU-rätten.

Den svenska namnlagens förenlighet med EG-rätten har även ifrågasatts av den europeiska kommissionen, som inlett ett överträdelseärende mot Sverige.² Kommissionen har påstått att de svenska myndigheternas agerande i ett enskilt fall – att tillämpa samma regel för barn som har svensk-spanskt medborgarskap som för barn med endast svenskt medborgarskap – dels utgör diskriminering på grund av nationalitet, dels utgör ett hinder för barn med dubbelt medborgarskap att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Sverige har i svar på

¹ Se bet. 2000/01:LU11, rskr. 2000/01:140 respektive bet. 2004/05:LU13, rskr. 2004/05:180.

² Se Ju2007/9279/L2, kommissionens ärendenummer 2006/4454.

formell underrättelse från kommissionen anfört att regeringen avser att ta initiativ till en ändring av namnlagen så att personer med dubbla medborgarskap inom EU på ett enklare sätt kan få sitt utländska namn godtaget i Sverige.

Uppdraget har bestått i att se över den internationellt privaträttsliga regleringen av namnfrågor och ta ställning till behovet av en mer utförlig reglering. Uppdraget har också bestått i att redovisa det gällande regelverket på området och, för att få ett underlag för övervägandena, undersöka och beskriva hur regelverket tillämpas och fungerar i praktiken.

Vidare har uppdraget omfattat att utifrån en analys av EU-domstolens praxis föreslå nödvändiga ändringar för att personer med dubbla medborgarskap inom EU på ett enklare sätt ska kunna få sitt utländska namn godtaget i Sverige. I detta har även legat att allmänt se över frågor om förvärv och byte av namn för personer med dubbla medborgarskap. Uppdraget bestod slutligen också av att i övrigt lämna förslag på författningsändringar som bedömts nödvändiga eller lämpliga för att åstadkomma en ändamålsenlig reglering av internationella namnfrågor.

En ny lag om internationella namnfrågor

Jag föreslår att det ska införas en ny lag om internationella namnfrågor som uttryckligen reglerar de internationellt privaträttsliga frågorna om svenska domstolars och myndigheters behörighet, tillämplig lag och erkännande av utländska avgöranden. Lagen ska omfatta inte bara domstolsavgöranden utan också alla former av administrativa förfaranden antingen de omfattar en prövning i sak eller enbart en enkel anmälan eller automatisk registrering. I linje med vad som gäller inom övriga områden av den internationella familjerätten föreslås en särskild lag framför att ta in de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i namnlagen.

Svenska myndigheters och domstolars behörighet

I förslaget till lag om internationella namnfrågor skiljs mellan frågor om namnförvärv, förlust av efternamn och frågor om namn i samband med adoption. Beträffande namnförvärv föreslås att svenska myndigheter ska vara behöriga att handlägga frågor om namnförvärv om den som saken gäller har hemvist i Sverige eller är svensk medborgare. Vad beträffar familjerättsliga namnförvärv föreslås att svensk myndighet ska vara behörig om den saken gäller enligt folkbokföringslagen ska folkbokföras eller registreras i Sverige, eller har sin vistelseort i Sverige och saknar hemvist i något annat land. Förslaget kodifierar i stort den praxis som gäller med det viktiga undantaget att svensk myndighet kommer att vara behörig även i fall då en svensk medborgare är bosatt i Danmark, Finland eller Norge.

I fråga om förlust av efternamn föreslår jag en begränsning av svensk domstols behörighet till fall då den som saken gäller har hemvist i Sverige. Denna begränsning är betingad av det starka intresset av att frågor av denna art handläggs i Sverige beträffande personer med hemvist här.

Jag föreslår en regel med innebörden att när svensk domstol prövar ansökan om adoption kan domstolen fatta beslut om adoptivbarnets namn även om barnet inte har hemvist i Sverige. Regeln innebär ingen förändring i förhållande till nu gällande praxis.

Tillämplig lag

Utgångspunkten i gällande rätt har varit medborgarskapsprincipen men med undantag för medborgare i Danmark, Norge och Finland på vilka hemvistprincipen varit tillämplig. Vidare har utländska medborgare med hemvist i Sverige kunnat begära tillämpning av svensk rätt på frågor om administrativa namnförvärv. Vid familjerättsliga namnförvärv har utländsk rätt dock alltid tillämpats.

Lagförslaget innebär en övergång till hemvistprincipen men med en möjlighet för den som är utländsk medborgare att begära att hemlandets lag tillämpas på frågor om såväl familjerättsliga som administrativa namnförvärv. Den som har flera medborgarskap ska kunna åberopa vilket som helst av medborgarskapen och begära tillämpning av lagen i det landet. Denna rätt föreslås även gälla för de fall där ett av medborgarskapen är svenskt. En svensk medborgare med hemvist utomlands föreslås kunna begära tillämpning av hemvistlandets lag om hemvistlandets myndigheter också hade tillämpat denna. På så vis blir det möjligt för personen i fråga att undvika ett haltande namnförhållande innebärande att han heter en sak i hemvistlandet och en annan i det svenska passet.

På fråga om förlust av efternamn föreslås tillämpning av svensk lag.

I likhet med vad som gäller idag föreslås att när svensk domstol prövar ansökan om adoption av adoptivbarn med hemvist utomlands ska svensk rätt tillämpas. Om adoptanterna är utländska medborgare införs dock en möjlighet att begära tillämpning av hemlandets lag om även adoptivbarnet efter adoptionen kan förväntas förvärva detta medborgarskap.

Erkännande av utländska avgöranden

Enligt gällande rätt erkänns utländska avgöranden avseende utländska medborgare men inte avseende svenska medborgare. I den delen föreslås en ändring så att utländska avgöranden generellt erkänns om det med hänsyn till medborgarskap, hemvist eller annan anknytning hos den som saken gäller förelåg skälig anledning att saken avgjordes i den främmande staten. Det föreslås således att utländska namnavgöranden avseende svenska medborgare ska kunna bli gällande i Sverige.

Jag föreslår också sedvanliga regler om grunder för att vägra erkännande på grund av motstridiga avgöranden och litispens. I dessa frågor har det hittills helt saknats reglering. Jag

föreslår också ett fakultativt förfarande varigenom en part eller myndighet kan begära att frågan om erkännande eller icke-erkännande underställs Svea hovrätts prövning.

Övriga bestämmelser

Jag föreslår också att lagen om internationella namnfrågor ska innehålla allmänna bestämmelser om hemvist, dubbla medborgarskap, statslösa, flerrättssystem samt ordre public.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om internationella namnfrågor

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde

1 § Denna lag är tillämplig på frågor om personnamn när det finns anknytning till en annan stat.

Lagen gäller inte om något annat följer av annan lag.

Svenska myndigheters och domstolars behörighet

2 § Svensk myndighet är behörig att handlägga frågor om namnförvärv om den som saken gäller har hemvist i Sverige eller är svensk medborgare.

Svensk myndighet är också behörig att handlägga frågor om namnförvärv på grundval av familjeförhållanden om den saken gäller enligt folkbokföringslagen (1991:481) ska folkbokföras eller registreras i Sverige, eller har sin vistelseort i Sverige och saknar hemvist i något annat land.

3 § Fråga om förlust eller rätt att behålla efternamn får tas upp av svensk domstol om den som saken gäller har hemvist i Sverige.

4 § När svensk domstol prövar ansökan om adoption är domstolen behörig att fatta beslut om adoptivbarnets namn.

Tillämplig lag

5 § Om den som saken gäller har hemvist i Sverige, ska svensk lag tillämpas på frågor om namnförvärv, om han inte begär att lagen i en annan stat i vilken han är medborgare ska tillämpas.

På frågor om namnförvärv avseende svensk medborgare som har hemvist i annan stat tillämpas svensk lag, om den som saken gäller inte begär tillämpning av den lag som ska tillämpas av behörig myndighet i den stat där han har hemvist.

6 § På fråga om förlust eller rätt att behålla efternamn tillämpas svensk lag.

7 § När svensk domstol prövar ansökan om adoption av barn tillämpas svensk lag på frågan om adoptivbarnets namn.

Om barnet adopteras av utländsk medborgare får adoptivföräldrarna begära tillämpning av lagen i en stat där en av dem är medborgare om även adoptivbarnet efter adoptionen kommer att förvärva detta medborgarskap.

Erkännande av utländska avgöranden

8 § Om inte annat följer av 9 § ska ett utländskt avgörande i fråga om personnamn gälla i Sverige om det med hänsyn till medborgarskap, hemvist eller annan anknytning hos den som saken gäller förelåg skälig anledning att saken avgjordes i den främmande staten.

Med ett avgörande förstås i denna lag en dom eller ett beslut som har meddelats av domstol eller annan myndighet. Med avgörande jämställs också ett ibruktagande av ett nytt personnamn utan beslut av myndighet om det var tillåtet i den stat där den

som saken gäller hade hemvist vid den tidpunkt då namnet togs i bruk.

9 § Det utländska avgörandet gäller dock inte i Sverige, om

1. avgörandet har meddelats mot en part som inte har gått i svaromål och som inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att kunna svara i saken eller mot en part som annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i det utländska förfarandet,

2. avgörandet strider mot ett svenskt avgörande,

3. avgörandet strider mot ett här i landet gällande utländskt avgörande i ett förfarande som började tidigare än det andra utländska förfarandet,

4. det i Sverige pågår ett förfarande som kan leda till ett motstridigt avgörande eller

5. det utomlands pågår ett förfarande som kan leda till ett motstridigt avgörande, såvida det förfarandet har börjat tidigare än det andra utländska förfarandet och kan antas leda till ett här i landet gällande avgörande.

Beslut i fråga om erkännande

10 § Frågan huruvida ett avgörande som avses i 8 § gäller i Sverige kan prövas av Svea hovrätt på ansökan av någon som varit part i det utländska förfarandet och vars rätt frågan rör. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än en domstol, får även myndigheten vid behov begära prövning av hovrätten.

Innan hovrätten prövar frågan ska berörda parter och den myndighet vid vilken erkännande begärs beredas tillfälle att yttra sig över ansökan.

De handlingar som ges in till hovrätten ska vara översatta till svenska om inte rätten finner att det är obehövt.

Hovrätten får förklara avgörandet helt eller delvis gällande.

Konkurrerande förfaranden

11 § Framställs ett yrkande, en anmälan eller en ansökan avseende personnamn vid svensk domstol eller myndighet, när det redan pågår ett förfarande utomlands, ska talan, anmälan eller ansökan avvisas om det kan antas att avgörandet i det utländska förfarandet blir gällande här i landet. I stället för att talan, anmälan eller ansökan avvisas får målet eller ärendet förklaras vilande i avvaktan på ett giltigt avgörande i det utländska förfarandet. Talan får prövas om det finns särskilda skäl.

Hemvist m.m.

12 § Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

13 § Vid tillämpning av denna lag likställs statslös person med medborgare i den stat där han har hemvist, eller om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort.

14 § Om lagen i en främmande stat ska tillämpas på grund av att någon har hemvist där och finns det i den staten områden med olika rättsystem, tillämpas lagen inom det område där han har hemvist.

Ska lagen i en stat med flera rättssystem tillämpas i annat fall på grund av att någon har hemvist eller är medborgare i den staten, avgör reglerna i samma stat vilket rättssystem som är tillämpligt. Saknas sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen.

Ordre public

15 § En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett utländskt avgörande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller erkänna avgörandet.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Föreskrifterna i 3 och 11 §§ innebär inte att svensk domstols eller myndighets behörighet i mål eller ärende som anhängiggjorts före ikraftträdandet går förlorad.

1.2 Förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670)

Härigenom föreskrivs att 50–52 §§ namnlagen (1982:670) ska upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2 Svensk internationell namnrätt

2.1 Utvecklingen fram till 1982 års namnlag

Svensk namnrätt har aldrig innehållit en fullständig reglering av de internationellt privaträttsliga frågorna om svensk myndighets behörighet, tillämplig lag och erkännande av utländska namn-avgöranden. Dessa frågor har antingen inte reglerats alls eller endast delvis reglerats i lag.

Före 1963 års namnlag (1963:521) reglerades frågor om hustrus förvärv av namn i giftermålsbalken samt barns förvärv av namn i föräldrabalken. Förvärv av helt nya släktnamn reglerades i KF 5 dec. 1901 ang. antagande av släktnamn (släktnamnsförordningen). Samtliga dessa lagar saknade internationellt privaträttsliga stadganden.³ I praxis tillämpades dock nationalitetsprincipen.⁴

I sitt förslag till betänkande föreslog 1956 års namnlagskommitté att frågan om utlännings rätt till namn uttryckligen skulle regleras i namnlagen.⁵ Enligt den ensidiga lagvalsregel⁶ som presenterades i förslaget skulle utländsk medborgare som fått bosättningstillstånd i Sverige samt utländsk kvinna som efter äktenskap med svensk man tagit stadigvarande hemvist i riket jämföras med svenska medborgare i namnhänseende, dvs.

³ Se prop. 1963:37 s. 30.

⁴ SOU 1964:5 s. 234 med hänvisning till RÅ 1924 ref. 28.

⁵ Se 36 § i utredningens lagförslag, SOU 1960:5 s. 22.

⁶ Med en ensidig (även kallad enkelsidig eller unilateral) lagvalsregel avses en lagvalsregel som enbart anger när en viss lag, vanligen laglandets egen, är tillämplig och inte såsom en tvärsidig (eller bi- eller multilateral) lagvalsregel kan leda till tillämpning av såväl inhemsk som utländsk rätt, se Michael Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 7:e uppl., 2008, s. 42 f.

svensk rätt skulle tillämpas på deras rätt att förvärva efternamn enligt de familjerättsliga reglerna, på deras rätt att ansöka om nytt efternamn, och deras skydd mot intrång i namnrätten.

I propositionen till 1963 års namnlag uttalade dock departementschefen att frågan liksom ditintills torde kunna lämnas till rättspraxis. Något uttryckligt stadgande om utländsk medborgares rätt att vid inflyttning till Sverige behålla enligt utländsk rätt förvärvat namn ansågs inte heller påkallat.⁷ Det ansågs dock finnas behov av att i lag reglera frågan om utlännings rätt till administrativt namnbyte enligt svensk rätt. I RÅ 1924 ref. 28 hade slagits fast att släktnamnsförordningen inte var tillämplig på utländska medborgare och att dessa inte kunde påkalla tillämpning av svensk rätt. Dessa var därmed hänvisade till sitt hemlands myndigheter för administrativa namnändringar. Frågan om godkännande av ett på så vis ändrat namn var heller inte reglerad men får möjligen anses följa av rättsfallet. En sådan rätt gavs i 1963 års namnlag i 8 § 3 st. till utländska medborgare som hade bosättningsstillstånd eller som var gifta med svenska medborgare samt till övriga utländska medborgare som stadigvarande vistades i riket om det fanns skäl för detta. För övriga utländska medborgare förutsattes att nationalitetsprincipen gällde. Vidare förutsattes att nationalitetsprincipen tillämpades avseende svenska medborgare med utländskt hemvist. I tillämpningsföreskrifter till kungörelsen (1940:548) om utfärdande av pass å beskickningar och konsulat (utrikesförvaltningens passkungörelse), som upphävdes genom 1978 års passlag, stadgades att ”efternamn anges i enlighet med svensk lags bestämmelser om namn – namnlagen (1963:521)”. Vidare sades i föreskrifterna att utländsk myndighets beslut om namnändring (avseende svensk medborgare) inte fick godtas.

I praxis kom dock en glidning mot hemvistprincipen att ske. Svensk rätt förefaller ha tillämpats på frågan om hustruns förvärv av mannens efternamn och barnens förvärv av faderns efternamn

⁷ Se prop. 1963:37 s. 38.

i fall av utländska medborgare bosatta i Sverige.⁸ I NJA 1975 s. 686 I och II ansågs svensk domstol vara behörig, varav följde att svensk rätt blev tillämplig, i fall avseende efternamn för barn som hade utländskt (finländskt respektive jugoslaviskt) medborgarskap men hemvist i Sverige sedan flera år. I RÅ 1980 ref. 2:71 gav Regeringsrätten företrädare för svensk rätt i ett fall där en i Sverige sedan många år bosatt polsk medborgare önskade ändra sitt namn på ett sätt som polsk men inte svensk rätt tillät. Regeringsrätten synes dock inte ha bundit sig för hemvistprincipen utan snarast utgått ifrån att på utländska medborgare med hemvist i Sverige skulle svensk rätt tillämpas på namnfrågan om anknytningen var starkare till Sverige än till medborgarskapslandet. Tillämpning av medborgarskapslandets lag uteslöts således inte helt för utländska medborgare med hemvist i Sverige. En skillnad mellan de två rättsfallen var att i de två förstnämnda tilläts tillämpning av svensk rätt på utländsk medborgare medan i det sistnämnda påtvingades en utländsk medborgare svensk rätt mot sin vilja. Även i NJA 1980 s. 232 tillämpades hemvistlandets lag. I fallet var fråga om en ansökan hos Patent- och registreringsverket (PRV) om förvärv av efternamn avseende ett barn med finskt medborgarskap, vars föräldrar också var finska medborgare. Familjen hade hemvist i Sverige sedan flera år (fadern 7 år, modern 4 år och barnet 4 år samt hade dessutom bott hela sitt liv i Sverige) och hade för avsikt att stanna kvar i Sverige. Högsta domstolen uttalade att med hänsyn till familjens starka anknytning till Sverige frågan kunde tas upp till prövning i Sverige med tillämpning av svensk rätt.

Betänkandet 1979:25 Nya namnregler, som avgavs av Namnlagsutredningen (Ju 1972:06), innehöll förslag till mer omfattande reglering av den internationella namnrätten (förslagets 44–49 §§). Förslaget var dock inte fullständigt utan begränsades till vad som ansågs vara de mest framträdande praktiska behoven. Utredningen bedömde att dessa fanns inom den del av området

⁸ Se Michael Bogdan, Några anteckningar till svensk internationell namnrätt, TSA 1977 s. 43–54, s. 46.

som avser svenska myndigheters behörighet och lagval avseende utländska medborgares namnförvärv i Sverige. Vidare ansågs det tillräckligt att inskränka lagvalsfrågan till att besvara frågan om tillämpningen av svensk lag. Namnlagsutredningens förslag innehöll en regel (44 §) som innebar tillämpning av svensk lag för statslösa, politiska flyktingar och barn som adopteras av svenska medborgare. För övriga utländska medborgare kunde svensk rätt tillämpas om de hade hemvist i Sverige och det stod klart att ett namnförvärv gjort enligt svensk lag skulle bli gällande i deras hemland. I dessa fall kunde namnförvärvet göras genom en anmälan hos pastorsämbetet. Om emellertid förvärvet inte skulle komma att bli gällande i utlänningens hemland men det kunde antas att det inte skulle medföra avsevärd oangelägenhet för honom kunde enligt förslaget namnförvärvet ske efter ansökan hos PRV.

Frågor om tillämplig lag beträffande namnförvärv för bl.a. svenska medborgare bosatta utomlands och villkoren för erkännande av utländska myndigheters avgöranden i namnfrågor ansågs dock få lämnas utanför förslaget. Utredningen utgick dock ifrån att det inte borde göras någon ändring i tillämpningen av nationalitetsprincipen på svenska medborgare, dvs. att frågor avseende prövning av namnförvärv för svensk medborgare alltid tas upp till prövning av svensk myndighet med tillämpning av svensk lag, oavsett var denne har sitt hemvist.⁹

Vad gäller de familjerättsliga namnförvärven konstaterade Namnlagsutredningen att de knappast ger någon anledning till överväganden beträffande svenska myndigheters behörighet. Det offentlighetsrättsliga kravet på registrering av alla i Sverige bosatta personer, oavsett medborgarskap, ger en automatisk behörighet åt (då) pastorsämbeten (nu Skatteverket) att ta upp frågan om personens namn. Om en person bosatt i Sverige ska kunna registreras måste ju detta ske under ett visst namn. Vid

⁹ Se SOU 1979:25 s. 221.

bedömningen av vilket namn som ska registreras uppkommer dock frågan om tillämplig lag på denna fråga.¹⁰

I två hänseenden kom propositionen, och senare 1982 års namnlag, att avvika från Namnlagsutredningens förslag. För det första ansåg inte föredragande statsrådet att den föreslagna prövningen av graden av olägenhet av ett namnförvärv som inte kommer att godkännas i hemlandet fyllde något mera beaktansvärt ändamål. Flera av remissinstanserna hade också ifrågasatt möjligheten för pastorsämbetet att utreda om så skulle komma att bli fallet eller inte. För det andra hade föredragande statsrådet inte övertygats om det lämpliga i att särbehandla politiska flyktingar i namnhänseende. Dessa borde därför endast underkastas de svenska namnreglerna om de själva önskar det.¹¹

2.2 Gällande rätt

2.2.1 Svenska myndigheters behörighet

Svenska myndigheters behörighet att pröva frågan om ett namnförvärv sammanfaller, med undantag för de familjerättsliga namnförvärven, med den svenska namnlagens tillämplighet. Det följer av 51 § namnlagen att när svensk rätt är tillämplig är också svenska myndigheter (och domstolar) behöriga. Namnlagen är i sin helhet tillämplig på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Utomnordiska samt isländska medborgare har en valrätt i fråga om tillämplig lag i det att de får välja mellan medborgarskapets lag och svensk lag beträffande namnförvärv som sker genom anmälan eller ansökan. Om de väljer svensk lag blir också svensk myndighet behörig, i annat fall får ansökan ställas till hemlandets myndigheter och frågan om erkännande av det utländska namnbeslutet uppkommer istället. Om det är fråga om ett enklare familjerättsligt namnförvärv, som enligt den

¹⁰ A. st.

¹¹ Se prop. 1982/83:38 s. 8 f.

utländska lagen kan ske utan prövning i sak, kan detta dock anmälas till Skatteverket som då har behörighet.

Beträffande svenska medborgare gäller att dessa alltid kan vända sig till svensk myndighet för att få namnförvärv prövade enligt svensk lag, oavsett var de har sitt hemvist. Någon uttrycklig regel om detta ansågs dock inte behövas.¹² I RH 1993:2 avvisade dock Svea hovrätt en talan om namnändring enligt svensk lag för ett barn med svenskt och tyskt medborgarskap och hemvist i Tyskland. I målet, som rörde byte till moderns efternamn, slog hovrätten fast att frågan om ett namnbyte var förenligt med barnets bästa bäst kunde avgöras av den domstol som tar upp frågor rörande vårdsnaden om barnet. Barnets medborgarskap var därför inte tillräckligt för att grunda domsrätt.

2.2.2 Tillämplig lag

Namnlagen skiljer i lagvalsfrågan mellan fem olika kategorier av personer: (1) svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge; (2) svenska, danska, finska och norska medborgare med hemvist i Sverige; (3) statslösa personer som har hemvist i, eller om de saknar hemvist, vistelseort i Sverige; (4) utländska medborgare som adopteras i Sverige, oavsett var de har hemvist; samt (5) övriga utländska medborgare med hemvist i Sverige. Två grupper som saknar uttrycklig reglering är (6) svenska medborgare med hemvist i annat land än Danmark, Finland eller Norge samt (7) utländska medborgare med hemvist utanför Sverige. Namnlagen innehåller ingen fullständig reglering av frågan om tillämplig lag utan i 50–52 §§ stadgas endast när svensk lag är tillämplig, s.k. ensidiga lagvalsregler.

I förhållande till *de övriga nordiska länderna med undantag för Island* tillämpas hemvistprincipen. Av 50 § följer att namnlagen inte tillämpas på svenska medborgare med hemvist i Danmark, Finland eller Norge och av 51 § första stycket följer att den

¹² A. prop. s. 7.

tillämpas på danska, finska och norska medborgare med hemvist i Sverige. Under tiden som föregick antagandet av 1982 års namnlag ägde nordiska överläggningar rum i syfte att få till stånd en enhetlig internationellt privaträttslig reglering mellan de nordiska länderna. Det nåddes enighet om att någon konventionsreglering inte var nödvändig. I Danmark och Norge tillämpades redan hemvistprincipen och det överenskomms informellt att i Finland och Sverige skulle principen skrivas in i respektive namnlag såvitt avsåg de internordiska förhållandena.

För *statslösa personer* gäller särskilda bestämmelser i 52 §. Dessa baserar sig på artikel 12.1 i 1954 års FN-konvention angående statslösa personers rättsliga ställning,¹³ i vilken fastställs att statslös persons personrättsliga ställning (personal status) ska underkastas lagen i det land där han har hemvist, eller om han saknar hemvist, lagen i det land där han har sin vistelseort (residence). Formellt sett är bestämmelsen dock inte bindande för svensk del eftersom Sverige vid ratifikationen reserverade sig mot (bl.a.) artikel 12.1. En liknande bestämmelse finns i 7 kap. 3 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap. Denna bestämmelse är även tillämplig på politiska flyktingar med hemvist i Sverige och Namnlagsutredningen föreslog att detsamma skulle gälla i namnrättsliga frågor. Förslaget ströks emellertid efter praktiska invändningar från Statens invandrarverk. I praktiken skulle det ha inneburit att en prövning av eventuellt flyktingskap skulle blivit nödvändig i varje namnäreende som rör utländsk medborgare.¹⁴

Namnlagens 2–4 §§ om förvärv av adoptivföräldrarnas efternamn respektive behållande av tidigare efternamn är enligt 51 § tredje stycket alltid tillämpliga när *utländska medborgare adopteras i Sverige enligt svensk lag*. Dessa bestämmelser tillämpas sålunda oavsett om adoptivbarnet har hemvist i Sverige eller inte och även om det har nordiskt medborgarskap. Om adoptivbarnet efter adoptionen inte förvärvar svenskt medborgarskap (t.ex.

¹³ Convention relating to the Status of Stateless Persons, 360 U.N.T.S. 117 (enbart de engelska, franska och spanska texterna är officiella).

¹⁴ Se prop. 1981/82:156 s. 237 och prop. 1982/83:38 s. 9.

därför att adoptivföräldrarna är utländska medborgare med hemvist i Sverige) gäller därefter de allmänna reglerna om namnlagens tillämplighet på utländska medborgare. Vidare följer av ordalydelsen att bestämmelsen endast avser adoption av utländska medborgare; den gäller inte adoption i Sverige av svensk medborgare med hemvist i Danmark, Finland eller Norge. Det framgår inte uttryckligen av lagtexten men följer av nationalitetsprincipen att svensk lag gäller vid adoption i Sverige av svensk medborgare med hemvist i något annat land än Danmark, Finland eller Norge.¹⁵

För *övriga utländska medborgare* med hemvist i Sverige gäller enligt 51 § andra stycket att de kan begära att svensk lag tillämpas, en rättighet som alltså inte tillkommer medborgare i Danmark, Finland och Norge. Denna rätt gäller emellertid enbart vid anmälan eller ansökan och inte vid automatiska namnförvärv. Det framgår inte direkt av lagen men i propositionen uttalas att vid ett barns födelse ska det namn antecknas som det förvärvat enligt sitt hemlands lag.¹⁶ Tidigare tolkades detta som att det enbart omfattade s.k. automatiska namnförvärv, t.ex. att nyfödda barn automatiskt förvärvat faderns namn. I takt med att automatiska namnförvärv blivit mindre vanliga och familjerättsliga namnförvärv oftare och oftare kräver någon form av anmälan har lagen kommit att tolkas som att även familjerättsliga namnförvärv som sker genom anmälan kan göras direkt hos Skatteverket. Om exempelvis ett nyfött barn är spansk medborgare förvärvat det om ingen anmälan görs faderns första efternamn och moderns första efternamn. Om föräldrarna istället vill att barnet ska bära enbart faderns eller moderns efternamn kan det åstadkommas genom en anmälan. En sådan anmälan kan göras hos Skatteverket och inte enbart vid hemlandets myndigheter. Personer med dubbelt medborgarskap behandlas i namn-

¹⁵ Och naturligtvis när det svenska adoptivbarnet som adopteras i Sverige har hemvist i Sverige, men det är då knappast längre en internationellt privaträttslig fråga.

¹⁶ Se prop. 1982/83:38 s. 12.

hänseende som om de uteslutande vore svenska medborgare, oavsett om de har hemvist i Sverige eller inte.¹⁷

I andra fall än vid namnförvärv som är helt automatiska eller enbart innefattar en enkel anmälan mellan olika alternativ utan prövning i sak är det dock inte möjligt för utländska medborgare att förvärva eller ändra namn med tillämpning av sitt hemlands lag. De får i så fall vända sig till myndigheterna i hemlandet med sin begäran.¹⁸

Beträffande *svenska medborgare med hemvist i annat land än Danmark, Finland eller Norge* finns ingen uttrycklig reglering. Det följer dock motsatsvis av 50 §, enligt vilken lagen inte tillämpas på svenska medborgare med hemvist i Danmark, Finland eller Norge, att lagen är tillämplig på svenska medborgare med hemvist i andra länder än dessa.¹⁹ Nationalitetsprincipen upprätthålls beträffande svenska medborgare.²⁰

En konsekvens av att frågan om tillämplig lag är beroende av medborgarskap blir att om en svensk och en utländsk medborgare gifter sig med varandra får frågan om vilket namn varje make ska ha avgöras för var och en av dem för sig.²¹ Frågan om namn är en fråga som prövas enligt de inblandades personalstatut även om namnfrågan uppkommer på grund av äktenskap. Det alternativa synsättet hade varit att betrakta namnfrågan som en

¹⁷ I Olle Höglund, *Namnlag*. En kommentar, 2:a uppl., 1998, s. 236 uttalas att personer med dubbelt medborgarskap, varav det ena är svenskt, skulle ha en valrätt även beträffande automatiska namnförvärv. Detta påstående motsägs dock av senare praxis, se t.ex. RÅ 2005 ref. 30.

¹⁸ Här skiljer sig de uppgifter jag fått från Skatteverket från vad som sägs i propositionen och namnlagskommentaren. I dessa sägs att utländsk rätt kan tillämpas på automatiska familjerättsliga namnförvärv men enligt uppgift från Skatteverket tillämpas utländsk rätt beträffande familjerättsliga namnförvärv som inte innefattar någon prövning i sak även om detta skulle innebära att en anmälan måste göras. Exempelvis är det möjligt enligt spansk rätt att frånga ordningen att barnet förvärvar först faderns första efternamn och därefter moderns första efternamn genom en anmälan om att föräldrarna exempelvis önskar motsatsen. Spansk myndighet skulle inte göra någon materiell prövning av lämpligheten utan enbart registrera anmälan och Skatteverket gör på samma sätt. I strikt mening är det dock inte fråga om ett automatiskt namnförvärv eftersom en anmälan måste göras.

¹⁹ Se Bogdan, 2008, s. 175 f.

²⁰ Se prop. 1982/83:38 s. 11.

²¹ Se a. prop. s. 12.

fråga om äktenskapets rättsverkningar i personligt hänseende, vilket hade fått till följd att frågor om makarnas familjerättsliga namnförvärv skulle ha bedömts enligt en och samma lag.²² Om exempelvis hustrun är medborgare i ett land enligt vars lag kvinnan automatiskt förvärvat mannens namn vid äktenskapets ingående torde det följa av reglerna att hon aktivt måste ansöka om att få återta sitt flicknamn enligt 10 § andra stycket för att kunna behålla detta och för att paret därefter eventuellt ska kunna gemensamt ta hennes efternamn.

För det begränsade antal fall där utländsk rätt ska tillämpas av svenska myndigheter saknar lagen uttryckliga stadganden om ordre public och eventuella internationellt tvingande regler som ska tillämpas oavsett att utländsk rätt är tillämplig. Man kan dock tänka sig att exempelvis förbudet mot namn som kan väcka anstöt i 12 § 5 upprätthålls även när utländsk rätt är tillämplig i övrigt. I doktrinen har uttalats att så också kan vara fallet beträffande skyddet för egenartade efternamn.²³ Enligt uppgift från Skatteverket ägnar sig verket dock inte åt någon närmare prövning, men å andra sidan har frågan om utländska namn som kan väcka anstöt ännu inte aktualiserats. Troligen är antalet personer som faktiskt vill bära ett namn som kan väcka anstöt mycket litet. Skatteverket upprätthåller enligt uppgift inte skyddet för egenartade efternamn när utländsk rätt tillämpas.

2.2.3 Erkännande av utländska namnbeslut

Vid frågan om erkännande av utländska namnbeslut får man skilja mellan två huvudsituationer: i den ena har en utländsk medborgare förvärvat ett namn utomlands och i den andra är det en svensk medborgare som gjort detsamma. Namnlagen saknar uttryckliga regler för båda situationerna; däremot görs vissa vägledande förarbetsuttalanden.

²² Se Bogdan, TSA 1977 s. 45 som förordar en separat behandling av makarna i detta hänseende.

²³ Se Höglund, s. 238.

Om den utländska medborgaren förvärvat eller ändrat sitt namn utomlands, t.ex. för att han eller hon föredrar att namnfrågan prövas enligt reglerna i hemlandet, ska detta namn antecknas av Skatteverket och det utländska namnbeslutet sålunda erkännas.²⁴

För det fall en svensk medborgare utomlands har förvärvat ett namn saknas förutsättningar att erkänna detta, även för det fall den svenska medborgaren vid tidpunkten för namnförvärvet hade hemvist i det land i vilket namnförvärvet gjordes.²⁵ I propositionen till 1982 års namnlag uttalade dock föredragande statsrådet att om vederbörande vill förvärva samma namn även i Sverige efter ansökan hos PRV, hänsyn bör kunna tas till det utländska förvärvet när verket prövar denna ansökan.²⁶ Emellertid ska, eftersom hemvistprincipen tillämpas i förhållande till Danmark, Finland och Norge, avgöranden från dessa länder i namnfrågor avseende svenska medborgare med hemvist där även utan uttryckligt lagstöd erkännas i Sverige.²⁷ Om Svea hovrätts beslut i RH 1993:2 (se avsnitt 2.2.1) skulle lända till efterföljd följer dock möjligen därav att utländska namnbeslut beträffande svenska medborgare med hemvist utomlands ska erkännas i Sverige.²⁸ Om svenska myndigheter inte är behöriga att handlägga ett ärende om namnförvärv avseende en svensk medborgare borde därav följa att ett utländskt avgörande också måste erkännas, exempelvis när pass ska utfärdas.

Eftersom det saknas uttryckliga regler om förutsättningarna för att erkänna utländska namnbeslut saknas också uttryckliga regler om förutsättningarna för att *vägra* erkännande av beslut som i och för sig erkänns. Här tiger också lagens förarbeten.

²⁴ Se prop. 1982/83:38 s. 12 och (beträffande isländska beslut) prop. 1984/85:124 s. 73.

²⁵ Jfr omständigheterna i RÅ 2005 ref. 30.

²⁶ Se prop. 1982/83:38 s. 11.

²⁷ Se a. prop. s. 9 f.

²⁸ Se Bogdan, 2008, s. 176.

2.2.4 Hänsynstagande till utländsk anknytning inom ramen för svensk rätt

Ändring av utländskt efternamns genusform (15 § namnlagen)

I 15 § namnlagen stadgas att ändring av ett utländskt efternamns genusform inte anses som byte till annat efternamn. Bestämmelsen har tillkommit mot bakgrund av två rättsfall från tiden före tillkomsten av 1982 års namnlag. I RRK K76 2:9 önskade en svensk kvinna med hemvist i Sverige förvärva sin grekiske makes efternamn Diamantis i dess feminina form Diamanti. Kammarrätten uttalade att i ett fall när kvinnan saknade annan anknytning till Grekland än att hon var gift med en grekisk medborgare saknades anledning att frångå bestämmelsen i 1963 års namnlag om att en kvinna vid äktenskapet förvärvade makens släktnamn. I RÅ 1979 ref. 2:79 var det fråga om en inom äktenskapet född dotter som fått sin grekiske fars efternamn Baltatzidis. Flickan var svensk medborgare och även i detta fall avslogs begäran om att få ta namnet i dess feminina form Baltatzidou.

Namnlagsutredningen hade i sitt betänkande utgått ifrån att sådana ändringar såsom ”stavningsändringar” skulle kunna behandlas som frågor om rättelse.²⁹ Stockholms domkapitel ingav dock en särskild skrivelse med hemställande om ändringar i namnlagen som skulle göra det möjligt för invandrare i Sverige att behålla sitt namnskick. Domkapitlet pekade särskilt på skicket i spansktalande länder med faderns och moderns efternamn som släktnamn och skicket i slaviskspråkiga länder med olika genusformer för män och kvinnor.³⁰ Flera remissinstanser pekade också på behovet av en uttrycklig reglering.³¹ Bestämmelsen kom dock enbart att omfatta en möjlighet att ändra namnets genusform.³² Den möjlighet att ta mellannamn som infördes i 1982 års namnlag ansågs av de remissinstanser som uppmärksammade frågan vara tillräcklig för de personer som

²⁹ SOU 1979:25 s. 228.

³⁰ Se prop. 1981/82:156 s. 282.

³¹ Se a. prop. s. 234 f.

³² Se a. prop. s. 41.

ville upprätthålla ett spanskportugisiskt namnskick enligt vilket barn får båda föräldrarnas efternamn.³³ Som visats i det namn- ärende som ligger bakom det aktuella överträdelseärendet kan detta ifrågasättas.³⁴ Ett mellannamn kan heller inte, till skillnad från ett efternamn, föras vidare till bärarens make eller barn. Enligt spanskt namnskick är det faderns respektive moderns första efternamn som förs vidare till barnet. Detta går emellertid inte eftersom det från ett svenskt rättsligt perspektiv blir föräldrarnas mellannamn som ska föras vidare.

Hänsynstagande till utländsk anknytning vid lämplighetsbedömning (34 § namnlagen)

I RÅ 1985 2:8 anmälde makarna Kristina J och Mohamed Moncef J förnamnet Nadia Bent Mohamed Moncef för sin dotter. Flickan var svensk och tunisisk medborgare och fadern hade tunisiskt ursprung. Förnamnet Bent Mohamed Moncef var i enlighet med tunisisk tradition ett slags patronymikon – Nadia dotter till Mohamed Moncef. Pastorsämbetet beslöt att Bent Mohamed Moncef var olämpligt som förnamn då det kunde vålla bäraren obehag. Endast förnamnet Nadia antecknades därför. Namnet Nadia Bent Mohamed Moncef hade däremot antecknats i hennes tunisiska pass.

Regeringsrätten tillämpade svensk lag på förnamnsfrågan då ett av flickans medborgarskap var svenskt. Regeringsrätten fann vid sin lämplighetsprövning enligt 34 § namnlagen att även om namnet Bent Mohamed Moncef kunde ge intryck av att flickan fått tre manliga förnamn talade hennes tunisiska medborgarskap och starka anknytning till det landet samt det allmänna intresset av att hon får samma namnkombination här som i Tunisien för att tillåta namnet. Föräldrarnas besvär bifölls.

³³ A. prop. s. 202, 203 och 235.

³⁴ Se motiverat yttrande av den 18.3.2010 i ärende 2006/4454.

Administrativt namnbyte (14 § namnlagen)

Den svenska namnlagen tillåter inte dubbelnamn som efternamn, 12 § punkt 3. Såsom dubbelnamn räknas även efternamn förbundna med bindestreck.³⁵ Denna regel står i direkt konflikt med namnskicket i den spansktalande delen av världen där ett barns efternamn traditionellt (det finns numera åtminstone i spansk rätt möjlighet att göra avsteg från denna ordning) består av först faderns första efternamn och därefter moderns första efternamn. Vidare står förbudet mot bindestreck i strid med vanligt förekommande önskemål om att ge barn ett dubbelnamn bestående av båda föräldrarnas efternamn samt med många makars önskemål om att behålla det egna efternamnet som en del i ett nybildat dubbelnamn förenat med bindestreck.

En möjlighet som ges i namnlagen är att ta det ena efternamnet som mellannamn. Makar har rätt att antingen behålla det tidigare efternamnet i form av ett mellannamn eller att ta den andra makens efternamn som mellannamn, 24 § namnlagen. Föräldrar kan också enligt 25 § välja att ge sina barn den ena makens efternamn som efternamn och den andra makens efternamn som mellannamn. Detta skapar dock vissa problem eftersom mellannamn inte kan föras vidare.

Följande exempel kan illustrera problemen med att föra spanskt namnskick vidare i enlighet med svensk namnlag. José Maria López Rodríguez ingår äktenskap med Ángela Teresa Pérez Sáenz. Enligt spanskt namnskick behåller vardera maken sina efternamn. Paret får sedan en pojke som döps till Miguel Antonio López Pérez. Efternamnet López kommer enligt den svenska namnlagen att betraktas som ett mellannamn och kan inte föras vidare. Om denne pojke sedan själv skulle bli far är det

³⁵ Se prop. 1981/82:156 s. 59.

emellertid just detta namn han enligt traditionen för vidare.³⁶

I 14 § andra stycket namnlagen ges en möjlighet att genom en ansökan om administrativt namnbyte hos PRV göra undantag från bland annat förbudet mot dubbelnamn om det finns synnerliga skäl. Enligt uppgift från verket anses synnerliga skäl föreligga om det finns stark anknytning till ett annat land, t.ex. genom dubbla medborgarskap. Om verket medger byte blir emellertid det nya dubbelnamnet en enhet som inte utan vidare kan delas i enlighet med spanskt namnskick. Vidare är ansökan avgiftsbelagd och avgiften uppgår för närvarande enligt 1 § första stycket namnförordningen (1982:1136) till 1 800 kr om ansökan avser efternamn. Ansökningsavgiften kan enligt 1 § fjärde stycket efterges om det finns särskilda skäl. I sitt motiverade yttrande har också kommissionen anmärkt på detta och ansett det diskriminerande att personer med dubbelt medborgarskap dels måste göra en särskild ansökan om namnändring, dels måste betala en avgift för detta. I såväl det namnärende som ligger bakom överträdelseärendet (Roque Andersson Benedet) och i RÅ 2005 ref. 30 hade föräldrarna försökt få till stånd ett dubbelnamn genom att göra en ansökan till Skatteverket och inte ansökt om ändring hos PRV. I RÅ 2005 ref. 30 ifrågasatte det föräldrapar som ville ge sitt barn ett dubbelnamn med bindestreck förenligheten med EU-rätten av Skatteverkets beslut. Paret beviljades emellertid inte prövningstillstånd eftersom det inte utnyttjat möjligheten att begära namnändring hos PRV.

³⁶ Denna beskrivning är naturligtvis en förenkling och återspeglar inte alla individuella, lokala och sociala variationer. Sedan en tid tillbaka finns en stor flexibilitet i spansk rätt. Det som beskrivits ovan är dock det som följer av lag om inte föräldrarna aktivt väljer något annat. Portugisiskt namnskick är mer komplicerat och också mycket flexibelt. Det vanligaste är emellertid att ett barn tar moderns efternamn först, följt av faderns. Det är heller inte ovanligt med fler än två efternamn.

3 En nordisk jämförelse

3.1 Danmark

I dansk rätt är de internationella namnfrågorna endast delvis reglerade och återfinns i §§ 24–25 navneloven (lov nr 524 af 24/06/2005). I dessa bestämmelser regleras inte frågan om danska myndigheters behörighet men denna anses följa tillämpligheten av dansk rätt, då danska myndigheter inte tillämpar utländsk namnrätt. I dansk rätt följer lagvalet, och således också danska myndigheters behörighet, av sökandens hemvist. Har sökanden hemvist i Danmark, är således danska myndigheter behöriga oavsett vilket medborgarskap denne har.³⁷ Omvänt gäller att en dansk medborgare med hemvist utomlands avskärs från möjligheten att anhängiggöra ett namnändring i Danmark. För det fall myndigheterna i den danska medborgarens hemvistland vägrar att behandla en ansökan om namnändring med hänvisning till sökandens utländska medborgarskap föreligger dock ett slags forum necessitatis (nödkompetens). Som regel krävs också en förklaring från hemvistlandets myndigheter att de saknar behörighet.³⁸

Även lagvalet följer hemvistprincipen. Dansk rätt tillämpas på alla med hemvist i Danmark oavsett nationalitet. För det fall dansk myndighet på så sätt som beskrivits ovan anses ha nödkompetens tillämpas dock dansk rätt. I § 25 första stycket ges en

³⁷ Henrik Estrup & Nikolaj Aarø-Hansen, Navneloven med kommentarer, København 2006, s. 22 f.

³⁸ A. a., s. 23 f. Personnavne. Betænkning afgivet af Navnelovsudvalget. Betænkning nr. 1446, 2004, s. 84.

möjlighet för regeringen att ingå internationella avtal om tillämplig lag på namnfrågor utan att inhämta folketingets samtycke. Bemyndigandet har dock hittills inte utnyttjats. I § 25 tredje stycket ges familje- och konsumentministern ett bemyndigande att utfärda regler om förhållandet till de övriga nordiska ländernas namnlagar. Bakgrunden till detta är den tradition som finns mellan de nordiska länderna att anta enhetliga regler snarare än konventioner. Med stöd av en motsvarande bestämmelse i den äldre navneloven hade justitieministern i bekantgörelse nr. 96 af 24. februar 1988 utfärdat regler om användning av isländska bestämmelser om personnamn. Dessa regler anses dock ha förlorat sin verkan i och med antagandet av den nya navneloven.³⁹

Huvudregeln i dansk rätt är att ett utländskt namnbeslut som fattats i det land där den person det berör hade hemvist vid tidpunkten för beslutet erkänns. Omvänt är huvudregeln att namnbeslut som fattats i annat land än där sökanden hade hemvist inte erkänns. Från denna regel har gjorts ett undantag i § 24 enligt vilket en utländsk medborgare med hemvist i Danmark kan ansöka om att danska myndigheter ska genomföra en namnändring i enlighet med ett namnbeslut i medborgarskapslandet. Denna möjlighet har tillkommit i syfte att undvika ”haltande namn”, dvs. fall där den utländska medborgaren i utlandet tagit ett nytt namn och fått dokument utfärdade i detta namn som det emellertid kan vara omöjligt att ta enligt danska namnregler. Möjligheten har också tillkommit mot bakgrund av EU-domstolens praxis i Konstantinidis- och Garcia Avellomålen.⁴⁰ Det kan noteras att lagen antogs innan det begärts förhandsavgörande i Grunkin Paulmålet.⁴¹ Det kan också noteras att Navneudvalget gjorde den bedömningen att en möjlighet att begära erkännande av utländska namnbeslut var tillräckligt för att uppfylla EU-rättens krav och inte en möjlighet att utan krav

³⁹ Estrup & Aarø-Hansen, s. 245.

⁴⁰ Se mål C-168/91, Konstantinidis, REG 1993, s. I-1191 och mål C-148/02, Garcia Avello, REG 2003, s. I-11613.

⁴¹ Se mål C-353/06, Grunkin och Paul, REG 2008, s. I-7639.

på att vända sig till hemlandets myndigheter begära tillämpning av utländsk rätt. Därvid uttalades att ”Udvalget hæfter sig endvidere ved, at dommen [Garcia Avello] vedrørte en situation, hvor børnene i henhold til spansk navnelovgivning havde fået det pågældende navn. Det er denne situation, som kan give anledning til ’alvorlige ulemper’. Det er således ikke tilstrækkeligt, at den pågældende hævder at kunne opnå det ønskede navn i hjemlandet”.⁴²

3.2 Finland

Finland är det enda nordiska land som har en komplett reglering av de internationella namnfrågorna. Det finns internationellt privaträttsliga regler avseende släktnamn (efternamn med terminologin i 1982 års svenska namnlagen) i 6 kap. namnlagen (9.8.1985/694), vilket omfattar lagens 25–32 §§, och beträffande förnamn i 6 a kap., 32 e och 32 f §§.⁴³

Enligt 27 § första stycket är finsk myndighet behörig i ärende som gäller administrativ ändring av släktnamn om sökanden har hemvist i Finland. För finska medborgare som har hemvist i någon annan stat än Finland, Danmark, Norge eller Sverige följer av andra stycket att ansökan om ändring kan behandlas av finska myndigheter om det finska beslutet erkänns i den stat där sökanden har hemvist. Talan om förverkande av släktnamn, vilket enligt 24 § kan ske om namnet kränker en rätt till ett skyddat namn eller kännetecknet och innehavaren för talan vid tingsrätt, kan enligt tredje stycket prövas vid finsk domstol om svaranden har hemvist i Finland. Detsamma gäller talan om förlust av

⁴² Se Betänkning nr. 1446, 2004, s. 100. Kommissionen gör en annan bedömning i det aktuella överträdelseärendet 2006/4454 och så också kammarrätten i Göteborg i mål 2684-08.

⁴³ Förnamn reglerades tidigare i en särskild lag i Finland.

släktnamn på grund av hävt faderskap jml. 23 §.⁴⁴ Enligt fjärde stycket kan finsk domstol fatta beslut om släktnamn för minderårigt barn då adoptionen fastställs av finsk domstol. Av 32 e § följer att samma regler om behörighet gäller i förnamnsärenden om den vars förnamn det är fråga om har hemvist i Finland eller är finsk medborgare.

Vid fastställande av tillämplig lag skiljer den finska rätten mellan familjerättsliga namnförvärv och administrativa namnförvärv. Vid familjerättsliga förvärv av släktnamn avseende en person med hemvist i Finland tillämpas enligt 26 § 1 mom. hemvistlandets lag. Från denna regel görs undantag om sökanden är isländsk medborgare, varvid denna har rätt att kräva att isländsk lag tillämpas.

När finsk myndighet prövar frågan om namnförvärv för en person med hemvist utanför Finland tillämpas enligt 26 § 2 mom. lagen i det land där personen i fråga har hemvist inklusive dess internationellt privaträttsliga regler, s.k. renvoi; dvs. den lag som den utländska myndigheten rent faktiskt skulle tillämpa. Om hemvistlandets lagvalsregler bygger på hemvistprincipen ska hemvistlandets lag tillämpas och om dess lagvalsregler bygger på nationalitetsprincipen ska medborgarskapslandets lag tillämpas.

Bestämmelsen är tillämplig på såväl finska medborgare som andra medborgare. Beträffande utländska medborgare får bestämmelsen huvudsakligen relevans inför en framtida flytt till Finland, exempelvis på grund av äktenskap med en finsk medborgare. Det finns då möjlighet att tillämpa hemvistlandets lag på frågan om den utländska medborgarens namn men även på den finska medborgarens namn om han har hemvist utomlands.

En finsk medborgare med hemvist utomlands kan dock enligt 3 mom. alltid begära att finsk lag tillämpas, t.ex. när han inför

⁴⁴ I lagtexten talas om "förverkande" medan denna term inte används avseende talan om barns skyldighet enligt 23 § att ta moderns släktnamn vid hävt faderskap. Den gemensamma kapitelrubriken för 23–24 §§ är "förlust av släktnamn" (5 kap.), varför användandet av uttrycket "förverkande" i 27 § 3 mom. kan ge intrycket att enbart talan enligt 24 § avses. Detta motsägs dock av uttryckliga förarbetsuttalanden, se RP 236/84 s. 40. Problemet förefaller heller inte finnas i lagens finskspråkiga version.

finsk myndighet ansöker om pass.⁴⁵ Då finsk domstol fastställer adoption, förvärvat enligt 4 mom. minderårigt barn släktnamn enligt finsk lag.

Vid administrativa namnförvärv eller förverkande (och förlust) av släktnamn följer av 28 § att finsk lag, dvs. lex fori, tillämpas. Av 32 e § följer att samma regler om tillämplig lag i förnamnsärenden om den vars förnamn det är fråga om har hemvist i Finland eller är finsk medborgare.

I 32 § finns en bestämmelse om ordre public, som dock inte förefaller vara tillämplig när ärendet rör förnamn. Ordre public-bestämmelsen innehåller inga särskilda grunder och hänvisar enbart till fall då tillämpningen av den utländska lagen skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna för Finlands rättsordning.

Erkännande av utländska namnbeslut regleras beträffande släktnamn i 29–31 §§ och förnamn i 32 f §. I 30 § 1 mom. stadgas att utländsk myndighets⁴⁶ beslut om ändring eller förverkande av släktnamn erkänns om det antingen har fattats av myndighet i den stat där den som saken gäller vid tidpunkten för beslutet hade hemvist, eller om beslutet erkänns som giltigt i hemviststaten. Vidare erkänns enligt 2 mom. också ett beslut givet i den stat där den som gäller var medborgare vid tidpunkten för beslutet. Enbart positiva beslut erkänns – ett nekande beslut erkänns inte men kan få ett starkt bevisvärde vid prövning i Finland.⁴⁷

Det följer vidare av 29 § att ett ibruktagande av släktnamn i utlandet utan beslut av myndighet kan erkännas i Finland om det var tillåtet i den stat där den som gäller hade hemvist när namnet togs i bruk. I exempelvis engelsk rätt är det inte en juridisk utan en faktisk fråga vilket namn en person har. Utgångspunkten är att var och en har rätt att själv välja sitt namn och när som helst ändra det genom att faktiskt ta det i bruk.⁴⁸

⁴⁵ Se RP 236/84 s. 39.

⁴⁶ Med vilket avses såväl beslut av förvaltningsmyndighet som domstol, se a. prop. s. 41.

⁴⁷ A. prop. s. 41.

⁴⁸ A. prop. s. 16 och 40.

Finska myndigheter kan enligt 31 § vägra erkänna utländskt namnbeslut om det (1) redan pågår ett förfarande i Finland (litis pendens), (2) namnfrågan redan avgjorts i Finland (res judicata), (3) namnfrågan redan avgjorts i ett annat land vars avgöranden erkänns i Finland, eller (4) beslutet strider mot finsk ordre public. Av 32 f § följer att reglerna finner motsvarande tillämpning i förnamnsärenden.

3.3 Norge

Internationella namnfrågor är i norsk rätt endast delvis reglerade. Det saknas över huvud taget regler om norska myndigheters behörighet men i praxis synes norsk behörighet ha accepterats i fall där utländska myndigheter vägrat behandla namnärenden avseende norska medborgare bosatta i utlandet av den anledningen att de varit utländska medborgare.⁴⁹ Detta föreskrivs också i en skrivelse från Justits- och Politidepartementet.⁵⁰

Beträffande frågan om tillämplig lag stadgas i § 14 första stycket navneloven (lov 2002-06-07-19 om personnavn) att lagen gäller för alla som är folkbokförda i Norge och har för avsikt att varaktigt förbli boende där, dvs. i internationellt privaträttslig mening har hemvist i Norge.⁵¹ Det är således fråga om en ensidig lagvalsregel som inte reglerar frågan om vilken lag som är tillämplig på norska medborgare med hemvist i utlandet. I doktrinen har uttalats att utgångspunkten är att hemvistprincipen ska gälla även för dessa fall men att man bör godta s.k. renvoi, dvs. en hänvisning tillbaka till norsk rätt, om det utländska landets internationella privaträtt föreskriver tillämpning av medborgarskapets lag. Om den utländska internationella privaträtten också godtar renvoi, dvs. i detta fall den norska lagens tillbaka-hänvisning till den utländska lagen i fråga bör den norska med-

⁴⁹ Se NOU 2001:1 s. 41.

⁵⁰ Rundskriv G-81/99.

⁵¹ Se NOU 2001:1 s. 40.

borgaren ges en möjlighet att välja mellan tillämpning av norsk rätt och hemvistlandets lag.⁵²

En utländsk medborgare med hemvist i Norge kan inte begära tillämpning av medborgarskapets lag. Detta avvisades av lagstiftaren bl.a. med hänsyn till det merarbete det skulle innebära för norska myndigheter och istället finns en uttrycklig möjlighet i § 14 andra stycket navneloven för den utländska medborgaren att begära erkännande av namnbeslut från hemlandet avseende förvärv, ändring eller förlust av namn.⁵³ I propositionens författningsskomentar uttalas beträffande rätten att vägra erkännande att sådana utländska avgöranden inte ska erkännas om de kan leda till väsentligt obehag för den som bär det eller på andra starka grunder inte bör godkännas (jfr § 10 navneloven). I bedömningen av om ett erkännande kan leda till väsentligt obehag för bäraren ska beaktas det obehag som det innebär att bära olika namn i Norge och medborgarskapslandet. Begränsningarna i §§ 3 och 8 navneloven beträffande namn som redan är i bruk gäller inte men om namnändringen har genomförts i medborgarskapslandet i syfte att kringgå norsk lag kan norska myndigheter neka att erkänna ändringen.⁵⁴ Beträffande utländska medborgare som tar hemvist i Norge saknas anledning att inte registrera det namn som anges i passet om det inte strider mot kravet i § 1 navneloven att alla ska ha minst ett förnamn och ett efternamn.⁵⁵

Det stadgas inte om norsk medborgare med hemvist i utlandet kan begära erkännande av utländskt namnbeslut eller om norsk medborgare som tagit hemvist i Norge kan inge sådan ansökan avseende namnbeslut som fattats medan han varit bosatt utomlands. Den omständigheten att norsk myndighet kan vara behörig att ta upp en namnfråga avseende norsk medborgare

⁵² Helge Thue, *Internasjonal Privatrett*, Oslo 2002, s. 253. Det må vara förmätet att ifrågasätta en norsk författares tolkning av norsk rätt men tolkningen förefaller tämligen akademisk och motsägs av den motvilja mot tillämpning av utländsk rätt som låg bakom tillkomsten av 14 § andra stycket.

⁵³ Se NOU 2001:1 s. 158 f.

⁵⁴ Se Ot.prp. nr. 31 (2001-2002) s. 72.

⁵⁵ Se Thue, s. 259.

med utländskt hemvist om hemvistlandets myndigheter vägrar behandla namnärendet (se ovan) talar dock för att man motsatsvis kan dra slutsatsen att om den utländska myndigheten tagit upp namnärendet till prövning dess beslut också ska erkännas.

4 EU-rättens krav på den nationella namnrätten

4.1 Bakgrund

Det finns inom EU till dags dato inga regler som direkt reglerar frågor om namn. Det torde också saknas rättslig grund till detta. Sedan den 1 maj 1999 finns dock en möjlighet för EU att anta förordningar och direktiv med internationellt privaträttsliga bestämmelser inom ramen för EU:s s.k. civilrättsliga samarbete, numera artikel 81 FEUF. Några förordningar eller direktiv om internationellt namnrättsliga frågor har dock inte antagits.⁵⁶ Det finns dock från kommissionens sida planer på ett lagstiftningsförslag om ömsesidigt erkännande av effekterna av vissa civilståndshandlingar (t.ex. om födelse, faderskap, adoption, namn), som, om det blir verklighet, kommer att innebära en partiell reglering på EU-nivå av de internationellt privaträttsliga reglerna.⁵⁷

Även utan gemensamma regler, s.k. positiv harmonisering, har dock EU-rätten haft ett inflytande på medlemsstaternas internationella namnrätt genom att det i ett antal rättsfall från EU-domstolen slagits fast att nationell rätt stridit mot vissa primärrättsliga bestämmelser – s.k. negativ harmonisering. I praxis

⁵⁶ I artikel 1.3 c rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 [den nya Bryssel II-förordningen], EUT L 338, 23.12.2003, s. 1, stadgas uttryckligen att förordningen inte är tillämplig på frågor om barns namn.

⁵⁷ Se KOM(2010) 171 slutlig, Handlingsplan för att genomföra Stockholmsprogrammet, s. 24 som förutser ett lagstiftningsförslag till 2013.

har frågan om namn direkt aktualiserats inför EU-domstolen i tre avgöranden: Konstantinidis, Garcia Avello och Grunkin-Paul.⁵⁸ Till detta kommer två mål som för närvarande behandlas av EU-domstolen: Sayn-Wittgenstein och Runevič-Vardyn.⁵⁹

4.2 Konstantinidis-fallet

Sökanden, grekiska medborgaren Χρήστος Κωνσταντινίδης, hade bosatt sig i Tyskland där han var verksam som egenföretagare. När han ingick äktenskap i Tyskland kom hans namn att stavas ”Christos Konstadinidis” och han begärde hos tyska myndigheter att hans efternamn i äktenskapsregistret skulle ändras till ”Konstantinidis”, vilket också överensstämde med hur efternamnet var transkriberat till latinska bokstäver i hans grekiska pass. Enligt tysk rätt måste emellertid namnet i äktenskapsregistret överensstämma med det som framgår av födelseattesten. Tysk domstol lät därför översätta födelseattesten och transkriptionen gjordes med tillämpning av normen ISO-18, som enligt artikel 3 i CIEC-konventionen av den 13 september 1973 om efternamn och förnamn i folkbokföringsregister ska användas.⁶⁰ Såväl Tyskland som Grekland hade tillträtt konventionen. Med tillämpning av ISO-18 blev sökandens namn efter transkriptionen till latinska bokstäver ”Hréstos Kónstantinidés”. Sökanden protesterade mot denna transkription och gjorde gällande att den förvrängde uttalet av hans namn.

I målet uppkom frågan om transkriptionen i fråga kunde utgöra ett hinder för etableringsfriheten i artikel 52 EEG (nu art.

⁵⁸ Se mål C-168/91, Konstantinidis, REG 1993, s. I-1191; mål C-148/02, Garcia Avello, REG 2003, s. I-11613 samt mål C-353/06, Grunkin och Paul, REG 2008, s. I-7639.

⁵⁹ Mål C-208/09 Sayn Wittgenstein, EUT C 193, 15.8.2009, s. 12 och mål C-391/09 Runevic-Vardyn och Wardyn, EUT C 312, 19.12.2009, s. 20.

⁶⁰ Convention CIEC no 14, Convention relative à l'indication des noms et prénoms dans les registres de l'État Civil, vars sista mening stadgar att "[s]'il existe des normes recommandées par l'Organisation Internationale de Normalisation (I.S.O.), ces normes devront être appliquées". CIEC är en internationell organisation – Commission Internationale de l'État Civil – grundades 1949 och har till syfte att främja internationellt samarbete beträffande personrättslig status. Sverige har observatörsstatus.

49 FEUF) genom att försätta sökanden i en situation som är ogynnsam i förhållande till den situation som råder för tyska medborgare. EU-domstolen konstaterade att, även om det är tillåtet att transkribera namn och att fastställa närmare bestämmelser för detta, kan sådana bestämmelser strida mot EU-rätten om de innebär en nackdel som i praktiken inskränker etableringsfriheten för den vars namn transkriberas. Så kan vara fallet om transkriptionen gör att personen i fråga tvingas använda en stavning av sitt namn som gör att uttalet förvanskas och att hans potentiella kunder förväxlar honom med en annan person. Regler om transkription av namn kan således under vissa omständigheter innebära ett hinder för den fria rörligheten.

4.3 Garcia Avello-fallet

I Garcia Avello-fallet var det fråga om efternamn för spanska medborgarens Carlos Garcia Avello och belgiska medborgarens Isabelle Weber två barn Esmeralda och Diego. Familjen hade hemvist i Belgien och barnen hade såväl spanskt som belgiskt medborgarskap. Föräldrarna önskade att barnen i enlighet med traditionellt spanskt namnskick skulle heta Garcia Weber. Detta namn registrerades vid konsulära avdelningen vid Spaniens ambassad i Belgien.

Belgisk internationell privaträtt tillämpar nationalitetsprincipen på frågan om namn och belgiska myndigheter gav i enlighet med artikel 3 i 1930 års Haagkonvention för lösande av lagkonflikter mellan medborgarskapslagar företräde åt det belgiska medborgarskapet. Barnen fick därför namn i enlighet med belgisk rätt, dvs. sin faders efternamn Garcia Avello. Beslutet överklagades i flera led och den belgiska högsta förvaltningsdomstolen *Conseil d'Etat/Raad van State* vände sig till EU-domstolen med begäran om förhandsavgörande.

EU-domstolen konstaterade i målet att barnen var unionsmedborgare och i denna egenskap är skyddade mot att diskrimineras på grund av nationalitet när det gäller reglerna för deras

efternamn. Domstolen erinrade om tidigare praxis där det slagits fast att enligt icke-diskrimineringsprincipen får lika situationer inte behandlas olika och olika situationer inte behandlas lika. Eftersom barnen Esmeralda och Diego hade dubbla medborgarskap, och således inte befann sig i en identisk situation som barn med enbart belgiskt medborgarskap, hade de en rätt att kräva en annan behandling om inte likabehandlingen kan motiveras utifrån objektiva hänsyn.

EU-domstolen noterade att det fanns en risk att barnen skulle komma att tvingas bära olika efternamn i olika medlemsstater, vilket kunde ge upphov till avsevärda problem både yrkesmässigt och privat. Belgiska staten argumenterade att likabehandlingen kunde motiveras med principen om efternamns oföränderlighet och danska staten att likabehandlingen underlättade integrationen. Båda dessa argument underkändes emellertid. Det utgjorde därför en otillåten diskriminering på grund av nationalitet av en unionsmedborgare att vid dubbla medborgarskap avslå en ansökan om att bära det namn han skulle ha fått enligt lagen i den andra medlemsstaten. Här kan noteras att EU-domstolen inte slog fast att belgiska myndigheter måste tillämpa spansk namnrätt. Möjligen hade det varit tillräckligt för att undvika diskriminering om belgisk materiell namnrätt hade varit tillräckligt flexibel för att tillgodose föräldrarnas önskemål.⁶¹

4.4 Grunkin och Paul-fallet⁶²

Stefan Grunkin och Dorothee Paul, båda tyska medborgare, fick en son, Leonhard Matthias, som också blev tysk medborgare. Vid tidpunkten för nedkomsten var de samtliga bosatta i Danmark och i enlighet med dansk lag fick barnet efternamnet Grunkin-Paul och behörig dansk myndighet utfärdade ett

⁶¹ Se Michael Bogdan, EG-fördragets direkta inverkan på medlemsstaternas internationella namnrätt: några funderingar kring EG-domstolens Avello-dom, SvJT 2003 s. 1057-1068 på s. 1061.

⁶² Domstolens dom av den 14 oktober 2008 i mål C- 353/06, Grunkin och Paul, REG 2008, s. I-7639.

namnintyg samt skrev in namnet i pojken danska födelseattest. Namnet kom emellertid inte att erkännas av tyska myndigheter eftersom det i tysk internationell privaträtt (10 § EGBGB) föreskrivs att en persons namn ska bedömas enligt lagen i den stat där han är medborgare och det enligt tysk rätt inte är möjligt att ge ett barn ett dubbelnamn som består av faderns respektive moderns efternamn. Det kan noteras att svensk rätt intar samma inställning som den tyska.

EU-domstolen kunde inledningsvis direkt konstatera att det i detta fall inte var fråga om en sådan diskriminering på grund av nationalitet som förbjuds i artikel 12 EG (nu art. 18 FEUF). Eftersom såväl barnet som dess föräldrar enbart hade tyskt medborgarskap och den tyska lagvalsregeln hänvisar till tysk materiell namnrätt är det ingen diskriminering att barnets namn fastställs i enlighet med tysk rätt, såsom för alla andra tyska medborgare.

Domstolen erinrade emellertid om att nationell lagstiftning som missgynnar unionsmedborgare på den grunden att de utnyttjat rätten att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat utgör en begränsning av den fria rörlighet som tillkommer unionsmedborgare enligt artikel 18.1 EG (nu art. 21.1 FEUF). I detta fall skulle barnet Leonhard Matthias i sitt kommande liv kunna drabbas av avsevärda problem eftersom han heter olika i två medlemsstater. Framgent kommer han, oavsett var han är bosatt, att tvingas leva med det besvär som det innebär att det namn som finns i alla offentliga handlingar som upprättats avseende honom i Danmark, däribland födelseattesten, inte är detsamma som det som anges i hans tyska pass.

Det följer av EU-domstolens praxis att nationella regler som utgör hinder för den fria rörligheten kan rättfärdigas med objektiva hänsyn om de nationella reglerna i fråga är ändamålsenliga och proportionerliga. Den tyska regeringens argument för att använda sig av medborgarskapet som anknytningsmoment, nämligen att det bidrog till att ge syskon samma namn och att garantera likabehandling för alla personer av viss nationalitet underkändes emellertid, bland annat, men inte huvudsakligen, för att

den inte tillämpades utan undantag. Vidare argumenterade den tyska regeringen för att den tyska materiella namnrätten inte tillåter sammansatta efternamn eftersom längden på namn måste kunna begränsas. Detta argument underkändes också, bland annat på den grunden att även ett barn med tysk nationalitet skulle kunna ges ett sammansatt efternamn om en av föräldrarna var utländsk medborgare.

Således var det under de omständigheter som rådde i målet fråga om ett brott mot artikel 18 EG (nu art. 21 FEUF) att inte erkänna ett barns efternamn såsom detta har registrerats i en annan medlemsstat.

Omständigheterna i målet är mycket lika dem som var för handen i RÅ 2005 ref. 30 i vilket modern, svensk medborgare, vid inflyttning från Storbritannien till Sverige till Skattemyndigheten i Stockholm anmälde efternamnet B.-C. för sin dotter Anneli. Dottern var född i Storbritannien men i likhet med sin mor svensk medborgare. Skattemyndigheten tillämpade svensk lag eftersom flickan var svensk medborgare (något dubbelt medborgarskap var inte förhanden) och eftersom inte någon anmälan om namn till Skattemyndigheten hade gjorts vid födelsen ansågs flickan ha förvärvat moderns efternamn. Målet överklagades och varken kammarrätt eller Regeringsrätten meddelade prövningstillstånd. Regeringsrätten uttalade i samband med detta att det inte gick att ta ställning till frågan om den svenska regleringen och dess tillämpning uppfyller EU-rättens krav eller inte eftersom modern inte använt sig av den kompletterande möjligheten att ansöka om namnbyte hos PRV. Det får noteras att målet avgjordes den 2 juni 2005, dvs. innan Grunkin Paul-målet avgjordes.

4.5 Sayn-Wittgenstein och Runevič-Vardyn-fallen

I tillägg till de tre ovan beskrivna avgörandena från EU-domstolen behandlas för närvarande två ytterligare fall av internationellt namnrättsligt intresse.

I *Sayn-Wittgenstein-fallet*⁶³ adopterades en österrikisk medborgare i Tyskland av Lothar Fürst von Sayn-Wittgenstein och hennes namn fastställdes 1992 av tysk domstol till Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgenstein. Kvinnan i fråga levde vid denna tidpunkt och lever fortfarande i Tyskland. Detta namn registrerades först av österrikiska myndigheter och hon fick ett pass utställt i det namnet men 2007 meddelade dessa med hänvisning till en dom från den österrikiska författningsdomstolen (Verfassungsgerichtshof) från 2003 att namnet skulle ändras till Sayn-Wittgenstein. Bakgrunden till ändringen ligger i den österrikiska lagen om upphävande av adelstitlar (Adelsaufhebungsgesetz) från 1919, som har grundlagsstatus. I avgörandet från Verfassungsgerichtshof slogs fast att det är förbjudet att vidarebefordra en adelstitel till en österrikisk medborgare genom att vederbörande adopteras av en tysk medborgare som lagligen bär adelstiteln som en del av namnet (och inte som titel). I målet konstaterade EU-domstolen att ett beslut att i Österrike inte erkänna hennes efternamn, såsom det hade fastställts av myndigheter i Tyskland, där hon var bosatt och som hon lagligen burit i 15 år utgjorde en begränsning av de friheter som tillkommer henne som unionsmedborgare enligt artikel 21 FEUF.

EU-domstolen gjorde därefter en proportionalitetsbedömning och fann därvid att det konstitutionellt garanterade skyddet av likhetsprincipen som det österrikiska förbudet mot adelstitlar syftade till att säkerställa utgjorde ett sådant objektiva skäl som i sig kunde motivera en inskränkning i en unionsmedborgares friheter. Sådana inskränkningar måste emellertid alltid vara proportionerliga, dvs. vara nödvändiga för att skydda de intressen som de avser att säkerställa och då enbart om dessa mål inte kan uppnås genom åtgärder med mindre ingripande verkan. I det konkreta fallet kunde EU-domstolen slå fast att det österrikiska beslutet inte kunde anses vara en åtgärd som omotiverat begränsar unionsmedborgarnas rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i medlemsstaterna. Det kan antas att det spelade roll i målet att

⁶³ Mål C-208/09 Sayn Wittgenstein, REU 2010, s. I-0000.

förbudet mot adelstitlar var konstitutionellt garanterat i Österrike och möjligen också att det kunde sägas genomföra den s.k. likhetsprincipen, som också återfinns i artikel 20 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna.⁶⁴

I *Runevič-Vardyn-fallet*,⁶⁵ som ännu inte avgjorts,⁶⁶ hade första käranden, som föddes i Litauen och är litauisk medborgare av polskt ursprung, av sina föräldrar givits det polska förnamnet Małgorzata och efter sin far fått efternamnet Runiewicz. I hennes litauiska födelseattest och pass har dock namnet skrivits med litauiska namnformer som Malgožata Runevič. När hon senare i Litauen gifte sig med polske medborgaren Łukasz Paweł Wardyn utfärdades vigselbeviset av folkbokföringsenheten i Vilnius under namnen Łukasz Paweł Wardyn (med användande av bokstäver från det latinska alfabetet men utan polska diakritiska tecken) och Malgožata Runevič-Vardyn (endast litauiska bokstäver). Paret begärde därefter att folkbokföringsenheten skulle ändra hustruns namn i födelseattesten till Małgorzata Runiewicz och att det i vigselattesten anges att hennes efternamn efter äktenskapets ingående är Runiewicz-Wardyn. Folkbokföringsenheten vägrade emellertid att efterkomma hennes önskemål eftersom det skulle strida mot gällande lag i Litauen. Enligt artikel 14 i den litauiska konstitutionen är landets officiella språk litauiska och enligt artikel 3.282 i den litauiska civillagen ska alla uppgifter i handlingar som anger civilstånd föras in på litauiska.

Paret överklagade till domstol som beslutade att begära förhandsavgörande. I målet har kärandena gjort gällande att vägran att föra in förnamn och efternamn i officiella handlingar på det polska originalspråket (1) utgör en indirekt diskriminering på grund av etniskt ursprung, vilket förbjuds i artikel 2.2 b i rådets direktiv 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung; (2) strider mot förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet i artikel 12 EG (nu art. 18 FEUF) eftersom den

⁶⁴ Se det aktuella målet, punkt 89.

⁶⁵ Mål C-391/09 *Runevič-Vardyn och Wardyn*, EUT C 312, 19.12.2009, s. 20.

⁶⁶ GA Jääskinen inkom den 16 december 2010 med förslag till avgörande i målet.

polske maken i målet varken kunde låta sin maka bära hans autentiska efternamn eller själv få sitt namn korrekt återgivet i vigselattesten; (3) utgör ett åsidosättande av den fria rörligheten som tillkommer varje unionsmedborgare enligt artikel 18.1 EG (nu art. 21.1 FEUF) eftersom äktenskapet är en konsekvens av att den första käranden utnyttjade sin fria rörlighet, bosatte sig i Polen och där också träffade sin blivande make; (4) strider mot rätten till familjeliv, vilken också garanteras i den litauiska konstitutionen (här förefaller kärandena inte ha observerat att denna rätt också återfinns i artikel 8 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och artikel 7 Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna). Litauen har i målet gjort gällande att skyddet för nationalspråkets intressen och traditioner är ett sådant övervägande allmänintresse som kan rättfärdiga nationella regler som strider mot EU-rätten.

4.6 Det aktuella överträdelseärendet (Andersson Benedet)

Makarna Susana Benedet Perea, spansk medborgare, och Christian Andersson, svensk medborgare, är bosatta i Sverige och har en son med förnamnet Roque som har dubbelt medborgarskap, spanskt och svenskt. Paret gav in en ansökan till Skatteverket om att sonen skulle folkbokföras under namnet Roque Andersson Benedet i enlighet med spansk lag och sedvänja. Eftersom pojken hade dubbelt medborgarskap tillämpade Skatteverket svensk rätt, avslag ansökan och registrerade namnet Roque Andersson. Paret överklagade till länsrätt och åberopade Garcia Avello-fallet till stöd för sin uppfattning. Länsrätten avslag ansökan och konstaterade att det inte förelåg någon motsättning mellan svensk rätt och EU-rätten eftersom det fanns möjlighet att genom särskild ansökan till PRV få det ursprungliga namnet ändrat enligt 14 § namnlagen om det finns särskilda skäl. Varken kammarrätten eller Regeringsrätten beviljade prov-

ningstillstånd. Det kan i sammanhanget noteras att Kammarrätten i Göteborg (samma som i Andersson Benedet) i ett senare avgörande (Skoog Ahani) med hänvisning till Garcia Avello-fallet tillåtit tillämpning av dansk namnrätt på frågan om rätten att bära mellannamn för en pojke med svenskt och danskt medborgarskap och hemvist i Sverige.⁶⁷

Kommissionen har med anledning av detta fall beslutat att inleda ett överträdelseärende⁶⁸ mot Sverige och inkommit med formell underrättelse den 17 oktober 2007⁶⁹ samt ett motiverat yttrande den 18 mars 2010.⁷⁰ Kommissionen är av den uppfattningen att det utgör en diskriminering att ett barn med dubbelt medborgarskap vid födelsen får två olika efternamn i de stater i vilka det är medborgare och först i efterhand genom ett namnbyte kan bota det haltande namnförhållandet. Det innebär att barn med dubbla medborgarskap hamnar i en sämre situation än barn med enbart ett svenskt medborgarskap. Till detta kommer att en namnändring är avgiftsbelagd. Vidare kan det haltande namnförhållandet utgöra ett hinder mot unionsmedborgares rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier.

4.7 Grundläggande fri- och rättigheter och namn

Enligt artikel 8.1 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Denna rätt kan enligt artikel 8.2 endast begränsas med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller

⁶⁷ Mål nr. 2684-08.

⁶⁸ Överträdelseärende 2006/4454.

⁶⁹ K(2007) 4707.

⁷⁰ K(2010) 1405.

moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Av Europadomstolens praxis framgår att i lag grundade begränsningar av rätten till privat- och familjeliv måste tillgodose "a pressing social need" och att det måste föreligga proportionalitet mellan ändamål och medel. Artikel 8 får läsas tillsammans med artikel 14 som kräver att fri- och rättigheterna i EKMR ska säkerställas utan att någon åtskillnad görs på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Artiklarna 8 och 14 EKMR motsvaras av artiklarna 7 och 21 i Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (MR-stadgan), som efter Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009 är en direkt tillämplig del av EU-rätten. I artikel 52.3 MR-stadgan slås också fast att sådana rättigheter i stadgan som har sin motsvarighet i EKMR ska ha samma innebörd och räckvidd som i denna och att unionsrätten kan tillförsäkra ett mer långtgående skydd. Redan före Lissabonfördragets ikraftträdande tillhörde dock EKMR EU-rättens allmänna principer och respekterades av EU-domstolen.⁷¹

I Burghartz-fallet slog Europadomstolen fast att ett efternamn är en del av en persons privatliv respektive familjeliv och därmed omfattas av skyddet i artikel 8 EKMR.⁷² I fallet önskade ett par bosatt i Schweiz ta hustruns efternamn Burghartz och mannen önskade före detta lägga sitt eget efternamn Schnyder. Hans efternamn skulle sålunda bli Schnyder Burghartz. Enligt artikel 160.1 i den schweiziska civillagen – Schweizerisches Zivilgesetzbuch (ZGB) får hustrun vid äktenskapets ingående mannens efternamn. Enligt artikel 160.2 ZGB kan dock hustrun anmäla att hon vill behålla sitt eget efternamn före det efternamn hon får av maken. Ett par kan också enligt artikel 30.2 ZGB ansöka hos sin hemkanton om att få ta kvinnans namn som

⁷¹ Se Michael Hellner, Skyddet av grundläggande fri- och rättigheter i framtidens EU, Sieps-rapport 2003:11, s. 15-24.

⁷² Se App. no. 16213/90, Burghartz v Switzerland, 22.2.1994, Series A no. 280-B, punkt 24.

familjenamn och ansökan ska beviljas om det föreligger beaktningsvärda skäl därtill. Denna möjlighet infördes dock först 1988 och tillämpades endast på par som ingått äktenskap därefter. Denna möjlighet stod därför inte till buds för kärandena. Vidare är det enligt ZGB inte möjligt för en man att åstadkomma en namnkombination där hans eget efternamn föregår det han får från hustrun. Detta är endast möjligt för kvinnor. Det är heller inte möjligt för vardera maken att behålla sitt efternamn.⁷³

Enligt Europadomstolen förelåg en diskriminering på grund av kön som stred mot artiklarna 14 och 8 sammantagna och framhöll att det måste föreligga tungt vägande skäl för att motivera en särbehandling enbart på grund av kön. Den schweiziska regeringen argumenterade för att regelverket såg ut som det gjorde eftersom det fanns ett legitimt intresse av att återspegla familjeenhet i ett gemensamt efternamn. Denna argumentation övertygade emellertid inte domstolen eftersom familjeenheten lika väl skulle återspeglas om det hade varit möjligt för mannen att behålla sitt efternamn förstått kvinnans som med det i ZGB tillåtna motsatta arrangemanget.⁷⁴

I det senare Guillot-fallet⁷⁵ slog Europadomstolen fast att även förnamn faller inom tillämpningsområdet för artikel 8. Det finns en tämligen omfattande praxis beträffande rätten att fritt välja eller avstå från namn men Europadomstolen och tidigare även Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter har tillåtit staterna ett stort skönsmässigt utrymme. Det har dock ansetts utgöra en kränkning att inte tillåta ett namnbyte för en person som genomgått en könsbytesoperation.⁷⁶

Hittills har frågan om i vad mån nationella namnregler strider mot skyddet för familje- och privatlivet ännu inte prövats inom ramen för EU-rätten. I båda de två mål där dom väntas – Sayn-

⁷³ Se App. no. 664/06, *Losonci Rose et Rose c. Suisse*, 9.11.2010 där Schweiz återigen fälldes i Europadomstolen för brott mot artiklarna 14 och 8 EKMR.

⁷⁴ Såvitt jag kunnat se är dock schweizisk namnrätt ännu inte ändrad.

⁷⁵ Se App. no. 22500/93, *Guillot v. France*, 24.10.1996, ECHR 1996-V.

⁷⁶ Se App. no. 28957/95, *Christine Goodwin v. United Kingdom*, 11.7.2002. Se för en mer utförlig redogörelse för rättspraxis *Personnavne*. Betänkning afgivet af Navnelovsudvalget. Betänkning nr. 1446, 2004, s. 102-110.

Wittgenstein och Runevic-Vardyn – har dock detta skydd åberopats. Vidare uttalade generaladvokaten Jacobs i såväl Konstantinidis- som Garcia Avello-fallet att så kunde vara fallet men att det inte var nödvändigt att gå in på en närmare prövning av den frågan eftersom han redan konstaterat att EU-rätten åsidosatts på annan grund.⁷⁷

4.8 Sammanfattning

Av den praxis som antingen redan avgjorts eller för närvarande behandlas av EU-domstolen framgår att nationella namnregler kan utgöra en form av diskriminering som EU-rätten inte tillåter eller vara ett hinder för den fria rörligheten. Förbudet mot diskriminering och begränsningar av den fria rörligheten är dock inte absoluta. Inskränkningar i dessa friheter kan vara tillåtna om de är tillämpliga på ett icke-diskriminerande sätt, de framstår som motiverade med hänsyn till ett trängande allmänintresse, de är ägnade att säkerställa förverkligandet av den målsättning som eftersträvas genom dem och de inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå denna målsättning.⁷⁸

Inom EU-rätten förbjuds diskriminering på grund av nationalitet i artikel 18 FEUF. Det var denna diskrimineringsgrund som aktualiserades i Garcia Avello-fallet och den har också åberopats i Runevič-Vardyn-fallet. Denna bestämmelse motsvaras nu också av artikel 21.2 MR-stadgan. Eftersom det följer av icke-diskrimineringsprincipen att lika situationer inte får behandlas olika och olika situationer inte behandlas lika innebär detta att det inte är oproblemiskt att i namnhänseende behandla personer med dubbelt medborgarskap som om de enbart hade det egna medborgarskapet.

⁷⁷ Förslag till avgörande av generaladvokat Jacobs i mål C-148/02, Garcia Avello, REG 2003, s. I-11613, punkt 66.

⁷⁸ Se t.ex. målen C-55/94 Gebhard REG 1995, s. I-4165 (fri etableringsrätt), punkt 37 och C-411/05, Palacios de la Villa, REG 2007, s. I-8531 (åldersdiskriminering).

I artikel 19 FEUF förbjuds också diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Det är dock tveksamt om artikel 19 är direkt tillämplig eftersom den enbart ger ett be- myndigande till rådet att anta rättsakter och inte i sig innehåller ett förbud. De rättsakter som i första hand aktualiseras är Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung⁷⁹ och Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling.⁸⁰ Dessa direktiv är dock endast tillämpliga i samband med diskriminering inom arbets- och yrkeslivet och får därför endast begränsad betydelse i namnfrågor.⁸¹ I sammanhanget bör man dock notera att i Konstantinidisfallet hade sökanden på grund av en besynnerlig transkribering av hans namn hindrats i sin etableringsfrihet och det kan därför inte uteslutas att det kan uppstå situationer där namnregler utgör en i vart fall indirekt diskriminering i arbets- och yrkeslivet, bl.a. i verksamhet som egenföretagare.⁸²

Diskrimineringsförbudet i artikel 19 FEUF kompletteras av ett motsvarande förbud mot diskriminering på grund av bl.a. kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning i artikel 21 MR-stadgan. Denna bestämmelse har inspirerats av artikel 19 FEUF, artikel 14 EKMR samt, när det gäller det genetiska arvet, artikel 11 i 1996 års Europarådskonvention om mänskliga rättigheter och biomedicin⁸³. Till skillnad från artikel 19 FEUF är MR-

⁷⁹ EGT L 180, 19.7.2000, s. 22.

⁸⁰ EGT L 303, 2.12.2000, s. 16.

⁸¹ GA Jääskinen ansåg i sitt yttrande inte att direktiv 2000/43 var tillämpligt i Runevič-Vardyn-fallet, se punkt 54 ff.

⁸² Se även yttrande av GA Sharpston i mål C-208/09 Ilonka Sayn-Wittgentein, punkt 46 ff.

⁸³ Antagen av ministerrådet den 19 november 1996, dokument DIR/JUR(96)14 från Europarådets direktorat för rättsliga frågor.

stadgan direkt tillämplig och kan grunda rättigheter för enskilda. Den är dock endast tillämplig inom ramen för EU-rätten och inte i helt interna situationer, se artikel 51.1 MR-stadgan. Även om denna bestämmelse inte åberopats uttryckligen i Runevič-Vardyn-fallet skulle kravet på att alla namn skrivs på litauiska i Litauen kunna utgöra en diskriminering på grund av etniskt ursprung eller tillhörighet till nationell minoritet. Vidare skulle det österrikiska förbudet mot att bära adelstitlar i Sayn-Wittgenstein-fallet kunna utgöra en diskriminering på grund av börd eller annan ställning. Båda reglerna skulle i så fall behöva motiveras utifrån ett tvingande allmänintresse.

Namnregler kan också utgöra ett hinder för den fria rörligheten såsom dessa garanterats för unionsmedborgare i artikel 21.1 FEUF. Det var denna fria rörlighet som kränktes i Grunkin Paul-fallet. Efter att EU-domstolen i Baumbast-fallet⁸⁴ slagit fast att bestämmelsen har direkt effekt är det idag mindre sannolikt att i mål om namn på fysiska personer reglerna om fri rörlighet för arbetstagare eller den fria etableringsfriheten och friheten att erbjuda tjänster åberopas såsom i Konstantinidis. Det är viktigt att notera att med den fria rörligheten följer också en förpliktelse till ömsesidigt erkännande av rättigheter som förvärvats i andra medlemsstater.⁸⁵

De olika förbuden som finns mot diskriminering och hinder för den fria rörligheten är dock inte strikta utan det finns alltid en möjlighet för medlemsstaten i fråga att motivera dessa utifrån ett tvingande allmänintresse. Sådana allmänintressen som har åberopats inför EU-domstolen är principen om efternamns oföränderlighet, skyddet mot för långa efternamn och underlättandet av integration (Garcia Avello), intresset av familjeenhet beträffande namn (Grunkin Paul), skyddet för det nationella språket (Runevič-Vardyn) och principen om alla medborgares likvärdighet (Sayn-Wittgenstein). Det finns ingen begränsning i vilka allmänintressen som kan åberopas men EU-domstolen är

⁸⁴ Se mål C-413/99, Baumbast, REG 2002, s. I-7091.

⁸⁵ Se mål 120/78, Rewe-Zentral (Cassis de Dijon), REG 1979, s. 649. Ibland något missvisande kallat för ursprungslandsprincipen.

inte på något sätt bunden att godta ett allmänintresse som legitimt.

Förutom att en nationell regel som grundar sig på ett tvingande allmänintresse inte får vara direkt diskriminerande på grund av nationalitet måste den också vara ägnad att skydda detta allmänintresse. Normalt får det då krävas att regeln i fråga tillämpas konsekvent. Man kan exempelvis konstatera att i Grunkin Paul-fallet underminerades den tyska regeringens hänvisning till intresset av att begränsa längden på namn av att förbudet mot sammansatta namn inte tillämpades konsekvent utan enbart på barn till föräldrar som båda var tyska medborgare.

Slutligen måste göras en bedömning av om de nationella reglerna i fråga går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå denna målsättning. Är det möjligt att på ett för namnbäraren i fråga mindre ingripande sätt tillgodose intresset ifråga? Är åtgärden i fråga motiverad med hänsyn till den enskildas motstående intressen? Denna fråga aktualiserades på ett tydligt sätt i exempelvis Sayn-Wittgenstein-fallet där den speciella omständigheten förelåg att österrikiska myndigheter retroaktivt ändrade ett namn som innehavaren med myndigheternas tillstånd burit i 15 år.⁸⁶

⁸⁶ GA Sharpston lyfter i sitt förslag till avgörande i målet fram att en retroaktiv ändring också kan strida mot den EU-rättsliga principen om skydd för berättigade förväntningar, se punkt 56. Intressant nog bakar hon också in berättigade förväntningar i proportionalitetsbedömningen, se punkt 71.

5 Överväganden och förslag

5.1 En ny lag om internationella namnfrågor

Förslag: En ny lag om internationella namnfrågor införs.

I sitt förslag till ny namnlag valde Namnlagsutredningen (SOU 1979:25) att inte föreslå en fullständig rättslig reglering av internationella namnfrågor. Förslaget begränsades till vad som ansågs vara de mest framträdande praktiska behoven. Dessa ansågs återfinnas inom den del av området som avser svenska myndigheters behörighet och lagval avseende utländska medborgares namnförvärv i Sverige. Vidare ansågs det tillräckligt att inskränka lagvalsfrågan till att besvara frågan om tillämpningen av svensk lag. Den internationellt privaträttsliga regleringen i 1982 års namnlag kom därför att begränsas endast till frågan om lagens tillämplighet i internationella situationer. På senare tid har denna ordning ifrågasatts av såväl PRV som Skatteverket, vilka i skrivelser till Justitiedepartementet av den 1 februari 2005 respektive den 6 december 2005 båda krävt en mer fullständig reglering av de internationella namnfrågorna.

Det finns goda skäl att dela PRV:s respektive Skatteverkets ståndpunkt. De grundläggande internationellt privaträttsliga frågorna om huruvida svenska myndigheter är behöriga i namn-ärenden med internationell anknytning, vilket lands lag som ska tillämpas och om ett utländskt namnbeslut ska erkännas eller inte låter sig endast i någon mån besvaras efter en tämligen

omfattande rättsutredning.⁸⁷ Eftersom svaren heller inte ges i lag utan får sökas i lagförarbeten och litteraturen kan de heller inte betecknas som säkra. Det kan inte annat än anses som otillfredsställande.

De skäl som kan tänkas anföras emot en uttrycklig reglering av de internationellt privaträttsliga namnfrågorna i lag är i huvudsak två. För det första kan i en situation med begränsad tid och resurser den internationella namnproblematiken vara mindre prioriterad än den nationella och man kan av den anledningen avstå från att lägga tid och kraft på den. Det argumentet saknar bäring nu när uppdraget består i att ta ställning till behovet av en mer utförlig reglering och tid och kraft har avsatts. För det andra kan det finnas skäl att avstå från en uttrycklig reglering om frågorna inte framstår som särskilt praktiskt angelägna att lösa och det är osäkert vilken lösning som ska väljas. Mot bakgrund av det pågående överträdelseärendet och den praxis med namnrättslig relevans som kommit från EU-domstolen under senare år är det tydligt att frågorna om inte förr så nu blivit angelägna att besvara och att det inte längre är ett alternativ att vänta. Det är också en internationell trend att uttryckligen reglera den internationella privaträtten och vi kan se att det under de senaste årtiondena antagits heltäckande internationellt privaträttsliga regelverk som omfattar bland annat namnfrågorna i en rad länder.⁸⁸

Lagtekniskt kan man antingen tänka sig att de internationella namnfrågorna såsom idag regleras i namnlagen eller att de ges utrymme i en särskild lag om internationella namnfrågor. Vad beträffar reglernas innehåll saknar valet betydelse – det är endast en fråga om tillgänglighet och överskådlighet. För att reglera de internationella namnfrågorna i namnlagen talar att det är den vedertagna placeringen av reglerna och att kontinuitet underlättar rättstillämpningen. Ett ytterligare argument i samma rikt-

⁸⁷ Möjligen har denna promemoria bidragit till att på ett överskådligt sätt tydliggöra rättsläget.

⁸⁸ Se t.ex. art. 37-40 i 1987 års schweiziska IP-lag, art. 36-39 i 2004 års belgiska IP-lag och art. 5 och 53 i 2005 års bulgariska IP-lag.

ning är att även i våra nordiska grannländer regleras internationella namnfrågor i respektive namnlagar. För en särskild lag talar att en uttrycklig och heltäckande reglering ger upphov till relativt många bestämmelser vilka inte kan ges en överskådlig struktur i den nuvarande namnlagen, som saknar kapitelindelning. Vidare råder inom svensk internationell privaträtt en tradition av att ordna internationellt privaträttsliga frågor i särskilda lagar och inte, såsom till exempel i Finland, i anslutning till de nationella materiella reglerna. Det underlättar för rättstillämparna om samma princip följs inom alla delar av den internationella privaträtten. Mot denna bakgrund förordar jag därför en särskild lag om internationella namnfrågor.

5.2 Svenska myndigheters och domstolars behörighet

Förslag: Svenska myndigheter ska vara behöriga att handlägga namnförvärv om den person saken berör har hemvist i Sverige eller är svensk medborgare. Svenska myndigheter ska också vara behöriga att handlägga familjerättsliga namnförvärv om den person saken berör ska folkbokföras i Sverige eller saknar hemvist i annat land men har sin vistelseort här. Svenska domstolar ska vara behöriga att pröva talan om förlust av efternamn om svaranden har hemvist i Sverige eller, om frågan uppkommer på grund av hävande av faderskap, barnet har hemvist här. Svenska domstolar ska vara behöriga att fatta namnbeslut i samband med adoptionsmål.

Bedömning: Det införs inte någon regel om att en förutsättning för svensk domstols behörighet är att beslutet kan förväntas bli gällande i, om sökanden är utländsk medborgare, medborgarskapslandet, eller, om sökanden är svensk medborgare, hemvistlandet.

5.2.1 Namnförvärv

Personer som har hemvist i Sverige eller är svenska medborgare

Jag föreslår att personer med hemvist i Sverige och svenska medborgare alltid ska ha möjlighet att få alla slags frågor om namnförvärv prövade av svensk myndighet – såväl familjerättsliga som administrativa. Förslaget innebär ingen förändring i förhållande till nu gällande praxis.

Man kan fråga sig i vad mån det finns anledning att tillhandahålla en möjlighet för svenska medborgare med hemvist utomlands att genomföra ett namnförvärv i Sverige vid en övergång till hemvistprincipen. Det finns dock goda skäl till detta. Om hemvistlandets myndigheter strikt tillämpar nationalitetsprincipen och vägrar behandla frågor om namn som rör utländska medborgare finns ett praktiskt behov av att svenska myndigheter är behöriga. En annan situation liknar den som vi finner i Sverige idag. Hemvistlandets myndigheter tillämpar hemvistprincipen men är beredda att erkänna ett namnbeslut från medborgarskapslandet. Den svenska medborgaren kan då vilja vända sig till svenska myndigheter i syfte att få till stånd ett namnbeslut som är möjligt enligt svensk lag men inte enligt hemvistlandets lag. Jag ser inga starkt vägande skäl till varför den möjligheten, som existerar idag, bör tas bort.

I 45 § namnlagen föreskrivs att frågan om en ansökan om förklaring att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet. Den regeln är skriven med tanken på interna svenska situationer och i dessa fall följer det av 6 kap. 17 § föräldrabalken att domstol där barnet har sitt hemvist är behörig och om det inte finns någon behörig domstol enligt denna regel tas frågan upp av Stockholms tingsrätt. Även den domstol som är behörig i äktenskapsmål är behörig och detta behöver inte vara domstolen vid barnets hemvistort. Detta är dock förenat med begränsade olägenheter när alla domstolar i fråga befinner sig i Sverige. Situationen blir en annan om den

behöriga domstolen skulle befinna sig i ett annat land än det där barnet har hemvist. Regelverken i Bryssel II-förordningen⁸⁹ och lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap gör det möjligt att i undantagsfall ta upp frågan om vårdnad om barnet vid en annan domstol på annan ort än där det har hemvist. I vissa sällsynta fall är det möjligt att det är fråga om barn som varken har hemvist i Sverige eller är svenska medborgare. Svensk namnrätt kan då inte bli tillämplig och således heller inte 45 § namnlagen, som för sin tillämplighet förutsätter att just 6, 8 eller 11 § namnlagen är tillämpliga. Det saknas därför skäl att göra några ändringar med anledning av denna bestämmelse.

Personer som varken har hemvist i Sverige eller är svenska medborgare

Även för fall där en utländsk medborgare inte har hemvist i Sverige kan det finnas ett praktiskt behov för svensk myndighet av att kunna handlägga åtminstone familjerättsliga namnförvärv. Det följer av det offentlighetsrättsliga kravet på registrering av alla här i landet bosatta personer, oavsett nationalitet, att Skatteverket har behörighet att ta upp frågan om personens namn, se 1 kap. 4 § och 2 kap. 3 § lag (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. Denna behörighet uppstår omedelbart vid registreringen, dvs. i samband med folkbokföringen. Av 3 § folkbokföringslagen (1991:481) följer att den som avser att vara bosatt i Sverige mer än ett år efter inflyttningen ska folkbokföras. Motsatt gäller enligt 20 § att den som avser att vara bosatt utomlands mer än ett år ska avregistreras från folkbokföringen.

⁸⁹ Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000, EUT L 338, 23.12.2003, s. 1.

I de flesta fall sammanfaller folkbokföring med hemvist såsom detta traditionellt definieras inom den internationella privaträtten, men inte alltid. Exempelvis ska en utländsk gäststudent som avser att studera tre terminer vid ett svenskt universitet folkbokföras i Sverige men det är tveksamt om han förvärvat hemvist i Sverige med tanke på att det hela tiden finns en klar avsikt att återvända till hemlandet inom en inte alltför avlägsen tidsperiod.⁹⁰ Om gäststudenten i fråga skulle ingå äktenskap, t.ex. med en annan gäststudent från samma land, eller få barn under sin vistelse i Sverige uppkommer dock ett behov av att ändra folkbokföringen så att den tar hänsyn till eventuella namnändringar som skett till följd av äktenskapet samt av att folkbokföra barnet under ett visst namn.

Enligt 1 § folkbokföringslagen ska alla vigslar och födselar i landet registreras även i fråga om personer som inte är eller har varit folkbokförda. Vidare kan i vissa fall även personer som inte ska folkbokföras tilldelas ett s.k. samordningsnummer av Skatteverket. Enligt 1 kap. 4 § och 2 kap. 3 § lag (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får i dessa fall bland annat frågan om namn behandlas.

Som synes är den nu gällande ordningen att Skatteverket trots avsaknad av hemvist har behörighet att registrera familjerättsliga namnförvärv och jag ser ingen anledning till ändring. Frågan är i vad mån denna behörighet behöver synliggöras i den föreslagna lagen om internationella namnfrågor eller om det är tillräckligt att man via folkbokföringslagen och lag (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet kan dra slutsatsen att behörigheten finns. I finsk rätt har lagstiftaren valt att enbart ha en uttrycklig reglering av behörighetsfrågan beträffande de administrativa namnförvärven (27 §) och lämnat frågan om myndighets behörighet vid familjerättsliga namnförvärv oreglerad i namnlagen. Jag är dock benägen att välja den tydliga lösningen.

⁹⁰ Se SOU 1987:18 s. 65.

Även i andra fall finns det anledning för svenska myndigheter att ta ställning till en persons namn utan att vederbörande har hemvist eller är folkbokförd i Sverige. Den i praktiken viktigaste kategorin personer är den stora gruppen asylsökande. Enligt 3 § 3 förordningen (2004:294) med instruktion för Migrationsverket ska verket föra register och statistik över utlänningar i landet i den utsträckning det behövs för verksamheten. Registret förs i form av den Centrala utlänningsdatabasen (CUD).⁹¹ En utländsk medborgare finns registrerad i databasen tills han antingen beviljats svenskt medborgarskap eller avlider. Under denna period kan utlänningen på grund av ingående eller upplösning av äktenskap eller födsel komma att göra olika namnförvärv som ska återspeglas i registret. Om utlänningen i fråga fått uppehållstillstånd ska han folkbokföras i Sverige och Skatteverket får då behörighet att handlägga de familjerättsliga namnförvärven. Enligt uppgift från Migrationsverket återspeglas detta i registret.

Vad gäller asylsökande har verket på förfrågan uppgivit att nyfödda barn registreras under det namn som föräldrarna uppger om det finns stöd för det i hemlandets lag. För personer som redan registrerats under ett visst namn reflekteras inte eventuella familjerättsliga namnförvärv i registret förrän personen i fråga beviljats uppehållstillstånd, ska folkbokföras och Skatteverket har behörighet. I tillägg till CUD kan frågan om asylsökandes namn aktualiseras också i andra sammanhang. Det vore olyckligt om det inte fanns i vart fall en möjlighet att på ett korrekt sätt i olika sammanhang återge en asylsökandes namn och jag föreslår därför att det i lagen om internationella namnfrågor skrivs in en uttrycklig behörighet att registrera familjerättsliga namnförvärv. Lagtekniskt definieras gruppen det är fråga om bäst som personer som saknar hemvist någonstans men som har sin vistelseort i Sverige.

⁹¹ Registret gick tidigare under namnet STAMM (System för Tillstånd, Asyl, Mottagning och Medborgarskap) och finns beskrivet i SOU 2003:40 s. 92-101.

Hänsynstagande till namnavgörandets giltighet utomlands

En annan fråga är i vilken utsträckning hänsyn bör tas till i vad mån namnförvärvet kan bli giltigt utomlands. Om sökanden är utländsk medborgare är det inte säkert att det kommer att erkännas i medborgarskapslandet. Den frågan diskuterades redan i samband med utarbetandet av den nu gällande namnlagen och i Namnlagsutredningens betänkande föreslogs att utländska medborgare med hemvist i Sverige skulle få ändra eller förvärva namn här om det stod klart att förvärvet skulle bli gällande i medborgarskapslandet eller om det kunde antas att förvärvet inte skulle medföra avsevärd olägenhet för den händelse namnbeslutet inte blev gällande där.⁹² I propositionen ställde sig emellertid föredragande statsrådet avvisande till att ta sådana hänsyn. Det ansågs förenat med stora svårigheter att avgöra om det kan antas medföra avsevärd olägenhet för sökanden att namnförvärvet inte blir giltigt i hemlandet och att den utländska medborgaren själv är bäst skickad att avgöra vilka olägenheter det kan medföra för honom eller henne.⁹³ Jag ser inga skäl att frånga den bedömning som gjordes då. Det kan tilläggas att det ibland också kan vara svårt att på förhand avgöra om namnbeslutet kommer att bli gällande i den utländska medborgarens hemland.

Om sökanden är svensk medborgare med hemvist utomlands uppkommer delvis samma fråga. I vad mån ska svenska myndigheter lägga tid och kraft på att handlägga en namnfråga om beslutet inte kommer att bli gällande i det land där den svenska medborgaren har hemvist? I finsk rätt stadgas i 27 § 2 mom. namnlagen att finska myndigheter är behöriga att pröva en ansökan om namnändring avseende finsk medborgare med hemvist i annan stat än Finland, Danmark, Norge eller Sverige om beslutet erkänns som giltigt i den stat där sökanden har hemvist. Enligt nuvarande ordning i Sverige tas inga sådana hänsyn och jag förordar inte en ändring till en ordning i linje med den finska. Sökanden får själv avgöra i vad mån han eller hon är beredd att ta

⁹² Se SOU 1979:25 s. 37, 46 § och 48 § andra stycket i författningsförslaget.

⁹³ Se prop. 1982/83:38 s. 8.

konsekvenserna av att namnbeslutet inte blir giltigt i hemvistlandet i den mån denna fråga låter sig utredas i förväg. Det kan också vara så att sökanden är på väg att flytta till ett land där namnbeslutet kommer att erkännas, och det saknas anledning att i praktiken begära av honom att vänta med ansökan tills flytten har ägt rum med de olägenheter det kan föra med sig. Bland annat hade ett sådant krav kunnat innebära att familjerättsliga namnförvärv inte kan göras i samband med barnets födelse eller äktenskapets ingående utan att sökanden blir hänvisad till att senare ansöka om namnändring.

Särbehandling av danska, finska och norska medborgare

Det följer av 50 § namnlagen att den inte tillämpas på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge och således är heller inte svenska myndigheter behöriga att handlägga namnändringar avseende dessa personer. Denna ordning är resultatet av överläggningar mellan justitiedepartementen i de nordiska länderna, som dock inte resulterat i någon internationell konvention. Skälet till detta är att i samtliga dessa länder ligger hemvistprincipen till grund för den internationellt privaträttsliga regleringen.⁹⁴ Av de finska lagförarbetena framkommer också att ytterligare ett skäl varit ”den allmänna strävan att i nordiska förhållanden endast en nordisk myndighet skulle vara allmänt behörig”.⁹⁵

Det kan diskuteras hur en sådan särbehandling förhåller sig till EU-rätten. Eftersom det är en ordning som enbart diskriminerar svenska medborgare är det knappast en fråga om diskriminering på grund av nationalitet jämfört med artikel 18 FEUF.⁹⁶ En medborgare i en medlemsstat kan emellertid avhållas från att utnyttja sin fria rörlighet på grund av att det uppställs hinder för hans vistelse i värdmedlemsstaten i form av en lagstiftning i hans

⁹⁴ Se prop. 1982/83:38 s. 9.

⁹⁵ Se RP 236/84 s. 40.

⁹⁶ Jfr mål C-353/06, Grunkin och Paul, REG 2008, s. I-7639, punkt 20.

ursprungsstat som medför nackdelar för honom på grund av att han har utnyttjat dessa möjligheter.⁹⁷ En nationell lagstiftning som missgynnar vissa medborgare endast på grund av att de har utnyttjat rätten att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat, utgör en begränsning av de friheter som tillkommer varje unionsmedborgare enligt artikel 21.1 FEUF. En sådan begränsning kan vara motiverad endast om den grundar sig på objektiva hänsyn av allmänt intresse som är oberoende av de berörda personernas nationalitet och står i proportion till det legitima syfte som eftersträvas med de nationella bestämmelserna. Huruvida så är fallet kan diskuteras.

5.2.2 Förlust av efternamn

Talan om förlust av efternamn kan i svensk rätt aktualiseras antingen till följd av att ett faderskap eller föräldraskap upphävs eller på grund av det finns risk för förväxling. Vad gäller förlust av efternamn när det är fråga om ett namnintrång är det rimligt att i likhet med vad som gäller i finsk rätt tillhandahålla ett forum där svaranden, dvs. den vars efternamn det är fråga om, har sitt hemvist. Om talan är framgångsrik är det svarandens efternamn som ska ändras och detta genomförs enklast av hemvistlandets myndigheter.

Talan om namnintrång uppvisar vissa likheter med en talan om immaterialrättsintrång avseende en registrerad rättighet. Om analogin förs vidare ges i varje land där namnet registrerats ett separat skydd. Inom immaterialrätten är rättigheterna territoriella på så vis att om en viss person har ett skyddat varumärke i ett land föreligger inga hinder för någon annan att använda detta varumärke i andra länder där han inte har detta skydd. Inom den internationella namnrätten är det dock inte lika självklart som inom immaterialrätten att tala om territoriella rättigheter som är

⁹⁷ Se mål C-224/02, Pusa, REG 2004, s. I-5763, punkt 19; mål C-192/05, Tas-Hagen och Tas, REG 2006, s. I-10451, punkt 30 och mål C-499/06, Halina Nerkowska, REG 2008 s. I-3993, punkt 31.

begränsade till skyddslandet. En rätt att bära ett visst namn kan grunda sig antingen på medborgarskapets lag eller hemvistlandets lag eller rentav båda, och man skulle därför också kunna tänka sig att ge svenska domstolar behörighet om den som saken gäller är svensk medborgare, särskilt för de fall domstolar i hemviststaten skulle strikt tillämpa medborgarskapsprincipen och anse sig obehöriga. Det huvudsakliga intrånget får dock anses ske i hemvistlandet, där ett eventuellt obehag av att någon annan också bär ett egenartat efternamn som åtnjuter namnrättsligt skydd i första hand också torde kännas. I de allra flesta fall torde också den vars rätt kränks ha hemvist i samma land. Naturligtvis kan tänkas att situationen är annorlunda beträffande personer som bedriver gränsöverskridande näringsverksamhet eller som är internationellt kända. Det finns dock inte mycket att göra åt detta och det saknas starkt vägande skäl att också skapa en behörighet avseende svenska medborgare. Detta överensstämmer också med vad som gäller i finsk rätt (27 § 3 mom. namnlagen).

Det följer av 4 § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor att svensk domstol är behörig att ta upp ett mål om faderskap om barnet (namnbäraren) har hemvist i Sverige. Svensk domstol är också behörig när den man, vars faderskap målet gäller, har hemvist i Sverige och är svarande i målet. Domstolen får slutligen ta upp ett mål när det med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här. Svensk domstol kan således vara behörig i faderskapsfrågan utan att barnet har hemvist i Sverige.

En regel som begränsar domstolens behörighet i namndelen till fall där barnet har hemvist i Sverige innebär att det inte alltid kommer att vara möjligt att handlägga denna fråga tillsammans med frågan om hävande av faderskap. Här anser jag dock att intresset av att denna fråga handläggs i barnets hemvistland väger tyngre.

Lagtekniskt kan man inte alltid tala om barnet som svarande eftersom det om det är barnet självt som väcker negativ faderskapstalan är den ifrågasatte fadern som blir svarande. I svensk rätt är det heller inte den före detta fadern som aktivt måste

väckta talan om att barnet ska förlora hans efternamn⁹⁸ utan förlusten är automatisk och barnet måste aktivt ansöka om att få behålla efternamnet (16 § namnlagen). När frågan om hävande av faderskapet avgörs genom att den äkta mannen – eller om barnet är myndigt eller gift, det självt – godkänner en av en annan man avgiven faderskapsbekräftelse finns inget domstolsförfarande i vilket namnfrågan kan tas upp till prövning. Barnet måste i så fall inkomma med en särskild ansökan till domstol om att få behålla sitt efternamn och är då heller inte svarande i målet.

5.2.3 Adoption

Jag föreslår en regel med innebörden att när svensk domstol prövar ansökan om adoption kan domstolen fatta beslut om adoptivbarnets namn även om barnet inte har hemvist i Sverige. I normalfallet torde dock så bli fallet inom kort efter adoptionen. Det saknas anledning att göra regeln beroende av adoptanternas eller adoptivbarnets medborgarskap. Regeln innebär ingen förändring i förhållande till nu gällande praxis.

⁹⁸ Så är fallet i finsk rätt, se 23 § finska namnlagen.

5.3 Tillämplig lag

Förslag: Huvudregeln ska vara att svenska myndigheter tillämpar svensk lag på frågor om namnförvärv om den saken gäller har hemvist i Sverige. Till detta införs en möjlighet för utländska medborgare att begära tillämpning av lagen i sitt hemland. Om namnfrågan gäller en svensk medborgare med hemvist utomlands tillämpas svensk lag, om inte den som saken gäller begär tillämpning av lagen i det land där han har hemvist inklusive dess internationellt privaträttsliga regler (renvoi). På frågor om förlust eller rätt att behålla efternamn tillämpas svensk lag. När svensk domstol prövar ansökan om adoption av barn ska svensk lag tillämpas på frågan om adoptivbarnets namn. För fall då utländska medborgare adopterar i Sverige införs en regel som gör det möjligt att begära tillämpning av lagen i ett land i vilket adoptivbarnet efter adoptionen kommer att bli medborgare.

Bedömning: Det är inte möjligt att särbehandla medborgare i de andra nordiska länderna beträffande rätten att välja tillämpning av sitt hemlands lag. Någon skillnad bör inte göras mellan medborgare i Europeiska unionens medlemsstater och medborgare i andra stater. Det är inte nödvändigt att uttryckligen reglera vilken svensk myndighet som ska handlägga olika slags namnändringar.

5.3.1 Namnförvärv

Utländska medborgare med hemvist i Sverige

Som framgått ovan i avsnitt 4.6 om det aktuella överträdelseärendet är kommissionen av den inställningen att det strider mot såväl icke-diskrimineringsprincipen som unionsmedborgares rätt att fritt röra sig att på personer med dubbelt medborgarskap alltid ge det svenska medborgarskapet företräde. Det innebär att dessa personer kommer att hamna i en sämre situation än

personer som enbart är svenska medborgare eftersom de (om hemlandet också tillämpar medborgarskapsprincipen och ger företräde åt det egna medborgarskapet) kommer att få olika namn i olika länder. En sådan situation kan botas i efterhand genom att den svenska materiella namnrätten, dvs. 14 § andra stycket namnlagen, tillämpas flexibelt och tillåter en namnändring i syfte att erhålla namnenhetlighet. Ett annat sätt att råda bot på situationen vore att i efterhand erkänna det utländska namnbeslutet. Det är denna inställning som intagits i den danska namnlagen från 2005 (se ovan avsnitt 3.1) och i artikel 39 i den belgiska IP-lagen från 2004.⁹⁹

Det kan dock diskuteras om enbart liberalare erkännanderegler skulle uppfylla EU-rättens krav. Till att börja med uttryckte EU-domstolen i Garcia Avello-avgörandet att det utgjorde en diskriminering på grund av nationalitet av en unionsmedborgare att avslå en ansökan ”som *de skulle ha givits* [min kurs.] enligt lagstiftningen och traditionen i den andra medlemsstaten”, inte som de *har givits*.¹⁰⁰ Det är emellertid svårt att avgöra räckvidden av ett sådant yttrande.

Det skapar dock vissa praktiska problem för den unionsmedborgare som har använt sig av den fria rörligheten att vara hänvisad till ett erkännande av ett beslut från medborgarskapslandet, bland annat därför att ett utländskt namnbeslut kan ta viss tid att få fram. Exempelvis förvärvar ett barn, om föräldrarna har olika efternamn och inte inom tre månader efter födelsen anmäler vilket av föräldrarnas efternamn barnet ska ha, automatiskt moderns efternamn (1 § tredje stycket namnlagen). Om den andra staten inte hinner ta ställning till medborgarskapsfrågan och fastställa eller registrera ett namn inom tre månader, kan den

⁹⁹ Enligt uppgift från professor Patrick Wautelet vid universitetet i Liège övervägdes vid diskussionerna i det belgiska parlamentet en lösning som skulle ha inneburit en valrätt för personer med dubbla medborgarskap (lagen är antagen efter Garcia Avello) men en majoritet av parlamentsledamöterna motsatte sig detta eftersom de ansåg att det skulle ha inneburit en diskriminering i förhållande till personer som enbart hade ett medborgarskap. Förutom erkännande av utländska namnbeslut är idag en vanlig lösning att vända sig till central belgisk myndighet och ansöka om namnändring, ett förfarande som tar ca 6 månader och kostar 49 €.

¹⁰⁰ I det franska originalet ”le nom dont ils seraient titulaires”.

situationen uppstå att den ursprungliga registreringen kommer att ske enligt svensk namnrätt. Barnet kommer därför först att registreras under ett visst namn, som därefter får ändras. Om en person med dubbelt medborgarskap i enlighet med hemlandets lag vid ingående av äktenskap vill ta ett dubbelnamn bestående av det egna efternamnet och makens förenade med bindestreck, kommer han att under en övergångsperiod i avvaktan på ett utländskt namnbeslut och erkännande av detta att tvingas bära antingen sitt namn som ogift eller enbart makens efternamn. Om personen i fråga väljer att under övergångsperioden ta sin makes efternamn kommer han att tvingas till två efter varandra följande namnändringar med de olägenheter och kostnader i form av nya pass m.m. som det för med sig.

Eftersom svenska myndigheter redan idag tillämpar utländsk rätt på familjerättsliga namnförvärv för personer med enbart utländskt medborgarskap är det svårt att objektivt motivera särbehandlingen av personer med dubbla medborgarskap. En spansk medborgare som utnyttjar sin fria rörlighet och bosatt sig i Sverige har en möjlighet att välja mellan tillämpning av spansk och svensk namnrätt som en person med såväl spanskt som svenskt medborgarskap inte har. Frågan är om dessa två situationer skiljer sig åt på sådant sätt att en skillnad i behandling är motiverad; det följer som sagts tidigare av icke-diskrimineringsprincipen att lika situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika. En flytt till det medborgarskapsland vars namnskick man inte vill upprätthålla kan också leda till vissa besvär, som objektivt är att betrakta som hinder för den fria rörligheten. Valet att enbart tillåta erkännande av utländska beslut istället för att direkt få tillämpa utländsk rätt måste därför motiveras utifrån ett tvingande allmänintresse. Det är dock inte lätt att se vad det skulle vara för allmänintresse som gör att det inte skulle gå att tillämpa utländsk rätt på namnförvärv för personer med dubbla medborgarskap och en vägran att tillämpa utländsk rätt vore heller inte konsekvent eftersom utländsk rätt tillämpas beträffande familjerättsliga namnförvärv för personer som enbart är medborgare i ett annat land. Den

enda lösning som synes stå till buds är att ge personer med dubbla medborgarskap en valmöjlighet mellan svensk rätt och den utländska lagen. Eftersom för svenska medborgare eventuellt utländskt medborgarskap inte registreras i folkbokföringen bör en regel av praktiska skäl utformas så att den utländska medborgaren aktivt måste begära tillämpning av utländsk rätt.¹⁰¹

Om man inför en sådan valmöjlighet är det ofrånkomligt att också närmare se över frågan om tillämplig lag för personer som enbart har utländskt medborgarskap. För dessa personer tillämpar svenska myndigheter redan idag det utländska medborgarskapets lag för familjerättsliga namnförvärv. Beträffande övriga, administrativa, namnförvärv tillämpar svenska myndigheter inte utländsk rätt utan de utländska medborgarna i fråga är hänvisade till att vända sig till sitt hemlands myndigheter. De har dock om de vill få till stånd en ändring en möjlighet att begära tillämpning av svensk rätt.

Utvecklingen inom såväl svensk som utländsk internationell privaträtt har gått mot att i internationellt familjerättsliga frågor ge företräde åt hemvistlandets lag. Såsom exempel från svensk rätt kan nämnas lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor och lag (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden (LIMF). Det har ansetts att någons personliga förhållanden ofta har en starkare anknytning till det land i vilket hon lever än till medborgarskapslandet.¹⁰² Parallellt med övergången till hemvistprincipen har utvecklingen också gått mot ökad partsautonomi. Tillämpningen av hemvistlandets lag förenas med en möjlighet för den berörda att aktivt istället välja tillämpning av medborgarskapslandets lag. Så är fallet i den ovan nämnda LIMF men också

¹⁰¹ Se prop. 1990/91:53 s. 40 och 1999/2000:147 s. 71.

¹⁰² Se prop. 1989/90:87 s. 16 ff. samt även SOU 1987: 18 s. 69 ff. för en mer omfattande genomgång av argument för och emot hemvistprincipen.

i EU:s underhållsförordning¹⁰³ och allra senast i kommissionens förslag till arvsförordning.¹⁰⁴

Även om i de flesta fall tillämpning av svensk lag överensstämmer med i Sverige boende utländska medborgares förväntningar och önskemål är det uppenbart att så inte alltid är fallet. Utländska medborgare som bor i Sverige har i varierande grad önskemål om att behålla banden till ursprungslandet och dess kultur. Ett val av utländskt namnskick kan vara ett sätt att bibehålla en viss kulturell identitet och sammanhållning med i ursprungslandet kvarboende familj. Mot bakgrund av att nationalitetsprincipen idag är huvudregel och att en valrätt finns inom andra rättsområden saknas det starka skäl att motsätta sig en möjlighet för alla utländska medborgare att välja medborgarskapets lag som tillämplig på namnförvärv. Mot den bakgrunden föreslår jag därför en övergång till hemvistprincipen men med en möjlighet för utländska medborgare att, oavsett om de också är svenska medborgare, begära tillämpning av lagen i medborgarskapslandet. En sådan valmöjlighet finns i flera utländska rättsordningar, exempelvis i schweizisk och tysk rätt. Det finns inte heller några starkt vägande skäl att begränsa valmöjligheten till EU-medborgare.

Som jag redan nämnt ovan i avsnitt 5.2.1 anser jag att det inte bör göras någon åtskillnad mellan å ena sidan danska och finska medborgare och å andra sidan övriga unionsmedborgare. Jag föreslår därför inte någon begränsning i valmöjligheten för danska och finska medborgare och inte heller för norska medborgare.

En ytterligare fråga är om möjligheten att begära tillämpning av utländsk rätt ska begränsas till familjerättsliga namnförvärv. Så

¹⁰³ Se Rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, EUT L 7, 10.1.2009, s. 1, som stadgar att beträffande frågan om tillämplig lag ska tillämpas Haagprotokollet av den 23 november 2007 om tillämplig lag avseende underhållsskyldighet. I artikel 8 i detta protokoll ges makar en möjlighet att på underhållsfrågan välja lagen i ett land i vilket en av dem är medborgare.

¹⁰⁴ Se KOM(2009) 154 slutlig med förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg, artikel 17.

är fallet i exempelvis finsk rätt. Enligt 28 § namnlagen tillämpas endast finsk rätt på frågor om administrativa namnförvärv medan det enligt 26 § namnlagen är möjligt att tillämpa även utländsk rätt på frågor om familjerättsliga namnförvärv. Som regel innebär de familjerättsliga namnförvärven en enklare regel tillämpning än de administrativa, som oftare innefattar bedömningsfrågor som kan vara svåra att göra inom ramen för tillämpning av utländsk rätt. Det kan diskuteras om inte en sådan ordning i förhållande till personer med dubbla medborgarskap, varav det ena från ett annat land, skulle strida mot EU-rätten på samma grunder som det skulle strida mot EU-rätten att vägra tillämpning av utländsk rätt avseende familjerättsliga namnförvärv. Det är tveksamt om ett sådant önskemål om förenklad administration är ett sådant legitimt skäl som kunna motivera en regel.¹⁰⁵ Det finns också anledning att anta att det kan komma att höra till ovanligheterna att utländska medborgare begär administrativa namnförvärv med tillämpning av utländsk rätt i Sverige. Mot den bakgrunden föreslår jag inte att någon åtskillnad görs mellan familjerättsliga och administrativa namnförvärv. Även om mitt förslag i denna del innebär en ny uppgift för svenska myndigheter finns det anledning att anta att de av mig föreslagna ändringarna sammantagna kommer att innebära en förenkling, eftersom huvudregeln blir tillämpning av svensk rätt även för utländska medborgare.

Idag är det Skatteverket som handlägger familjerättsliga namnförvärv och PRV som handlägger administrativa namnförvärv. Tillämpning av utländsk rätt aktualiseras för närvarande enbart beträffande de familjerättsliga namnförvärven. Frågan uppkommer därför om det är lämpligast att Skatteverket, som har erfarenhet av att tillämpa utländsk rätt, eller PRV, som har erfarenhet av att handlägga administrativa namnförvärv, handlägger administrativa namnförvärv när utländsk rätt tillämpas. Frågan om fördelningen av arbetsuppgifter mellan de två myndigheterna är en fråga för namnlagsutredningen¹⁰⁶ och jag före-

¹⁰⁵ Se förslag till yttrande av GA Sharpston i mål C-208/09, Ilonka Sayn-Wittgenstein, punkt 14.

¹⁰⁶ Ju 2009:17 Utredningen om en översyn av namnlagen, Dir. 2009:129 s. 8.

slår därför tills vidare en ordning som ligger så nära den som för närvarande gäller, dvs. att PRV handlägger alla administrativa namnförvärv, även då utländsk rätt tillämpas. Det torde heller inte av alla ansökningar omedelbart framgå på vilken lag de grundar sig, varför det i vissa fall skulle leda till merarbete och förseningar om man i ett skede när det framkommer att ansökan grundar sig på utländsk lag tvingas överföra ärendet till Skatteverket. Något uttryckligt stadgande i lag om detta torde dock inte vara nödvändig. Enligt 11 § namnlagen får den som vill byta sitt efternamn till ett nybildat efternamn eller till ett efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 §§ namnlagen (dvs. ett administrativt namnförvärv) göra ansökan hos PRV. Någon inskränkning av bestämmelsens tillämplighet till fall när svensk rätt är tillämplig finns inte.

Om enskilda med flera olika medborgarskap ges en valrätt mellan dem skapar det en möjlighet att flera gånger efter varandra byta namn med olika tillämpliga regelverk. Risken finns att det leder till minskad namnstabilitet. Utan att här gå in på frågan om var gränsen bör dras mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och den enskildes intresse av att få förvärva det efternamn han önskar kan jag dock konstatera att de ändringar jag föreslår inte kommer att medföra stora förändringar i detta avseende.

Enligt nu gällande regler är det möjligt för utländska medborgare med hemvist i Sverige att genomföra familjerättsliga namnförvärv med omväxlande tillämpning av svensk rätt respektive hemlandets lag (eller något av hemländernas om personen i fråga har flera utländska medborgarskap). Den ändring som mitt förslag innebär är således att denna möjlighet skulle tillkomma även svenska medborgare som också är medborgare i ett annat land. Vidare skulle mitt förslag medföra en möjlighet för utländska medborgare att i Sverige genomföra administrativa namnförvärv enligt hemlandets lag. Möjligen skulle denna möjlighet kunna användas för att kringgå det principiella förbudet i 11 § namnlagen mot att genomföra mer än ett administrativt

namnförvärv.¹⁰⁷ Det torde dock redan i dag vara möjligt för en utländsk medborgare att genomföra namnförvärvet i hemlandet och därefter begära att detta erkänns i Sverige. Den skillnad som uppstår med mitt förslag är att denna möjlighet kommer att skapas även för svenska medborgare som också är medborgare i ett annat land. Mot bakgrund av de relativt begränsade skillnader som det blir fråga om saknas det skäl att föreslå begränsningar i syfte att stärka namnstabiliteten.

Svenska medborgare med hemvist i utlandet

Svenska medborgare med hemvist utomlands som vill göra namnförvärv måste idag alltid genomföra dessa genom svensk myndighet för att de ska bli gällande i Sverige. I detta avseende föreslås en ändring, se avsnitt 5.4.1. Det kan dock även med en generösare inställning till erkännande av utländska namnbeslut avseende svenska medborgare vara nödvändigt att genomföra namnförvärvet här om domicilstatens myndigheter strikt tillämpar nationalitetsprincipen och inte anser sig behöriga att handlägga ett namnärende som avser en utländsk medborgare. Det finns då ett praktiskt behov av att i Sverige kunna genomföra ett namnförvärv med tillämpning av svensk rätt. Jag föreslår i den delen således ingen ändring och en svensk medborgare med hemvist utomlands ska även fortsättningsvis kunna vända sig till svenska myndigheter i syfte att göra ett namnförvärv i enlighet med svensk rätt.

I såväl finsk (26 § 2 mom. namnlagen) som schweizisk rätt (art. 37.1 IPRG) finns en möjlighet för personer med hemvist utanför det egna landet att begära tillämpning av lagen i det land som de internationellt privaträttsliga reglerna i deras hemvistland utpekar som tillämplig på frågor om namnförvärv, så kallad renvoi eller återförvisning.

¹⁰⁷ Möjligen kan 11 § första stycket tolkas så att även ett tidigare genomfört administrativt namnförvärv enligt utländsk rätt räknas som ett byte och att det därefter skulle krävas särskilda skäl till namnbyte enligt namnlagen.

Inställningen i svensk rätt till återförvisning har hittills varit avvisande och jag ser ingen anledning att allmänt frångå denna inställning.¹⁰⁸ I vissa undantagsfall kan däremot återförvisning vara en bra lösning för att undvika haltande rättsförhållanden. Exempelvis sägs i 1 kap. 7 § första stycket lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap att äktenskap anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Detta är inte samma sak som att äktenskapet för att vara giltigt till formen ska uppfylla formkraven i den stat där det ingicks utan innefattar en begränsad acceptans för renvoi i syfte att undvika haltande rättsförhållanden.¹⁰⁹ Institut de Droit International rekommenderade också vid sitt möte i Berlin 1999 renvoi som metod för att undvika ogiltighet av rättshandlingar.¹¹⁰ I litteraturen har också renvoi förespråkats i syfte att undvika haltande namnförhållanden.¹¹¹

Om hemvistlandet tillämpar nationalitetsprincipen finns redan en möjlighet för en svensk medborgare att i Sverige begära tillämpning av svensk rätt. Om hemvistlandet istället tillämpar hemvistprincipen är återförvisning ett sätt att få till stånd enhetlighet mellan det namn som den svenska medborgaren förvärvat i sitt hemvistland och det namn som antecknas av svenska myndigheter, till exempel i passet. Mot den bakgrunden föreslår jag att en liknande regel som i finsk och schweizisk rätt införs i Sverige. Det saknas dock anledning att ge svenska medborgare med hemvist utomlands en rätt att alltid begära tillämpning av lagen i sitt hemvistland eftersom det skulle kunna ge upphov till haltande namnförhållanden om nationalitetsprincipen gäller i hemvistlandet.

¹⁰⁸ Se NJA 1939 s. 96 och 1969 s. 163 samt SOU 1987:18 s. 108 f. och prop. 1989/90:87 s. 18 f.

¹⁰⁹ Se Bogdan, 2008, s. 62 och prop. 1973:158 s. 101.

¹¹⁰ Institut de Droit International, Taking Foreign Private International Law to Account, Session of Berlin 1999.

¹¹¹ Se Bogdan, TSA 1977 s. 47, låt vara att andra exempel ges än här.

5.3.2 Förlust av efternamn

Såsom konstaterades ovan i avsnitt 5.2.2 aktualiseras frågan om förlust av rätt att bära efternamn huvudsakligen i samband med namnintrång eller framgångsrik negativ faderskapstalan. Det saknas skäl att införa en valfrihet i fråga om tillämplig lag i dessa fall, och när det gäller frågan om en viss person har rätt att bära ett visst namn eller inte ska svensk rätt tillämpas. Utländsk rätt saknar emellertid inte betydelse i frågor om namnförlust. Om en utländsk medborgare i Sverige förvärvat ett efternamn i enlighet med utländsk rätt får den prejudiciella frågan i 17 § om vederbörande har rätt till namnet i fråga bedömas enligt den lag som var tillämplig på namnförvärvet (har han förvärvat det utomlands blir det en fråga om erkännande av det utländska namnförvärvet). Frågan om vilka möjligheter det finns att få behålla namnet om namnförvärvet var lagstridigt får däremot bedömas enligt svensk rätt.

Följande exempel kan tjäna som illustration: En dansk medborgare med hemvist i Sverige vill byta sitt efternamn från Andersen till Lund. Ett dylikt namnbyte kan enligt svensk rätt endast genomföras om det finns synnerliga skäl, exempelvis om namnet tidigare burits i släkten. Om Andersen istället väljer att låta namnfrågan underkastas dansk rätt följer av § 2 navneloven att namn som i Danmark bärs av fler än 2 000 personer saknar skydd och kan tas av envar. Eftersom efternamnet Lund bärs av fler än 2 000 personer i Danmark får danska medborgaren Andersen byta efternamn till Lund.¹¹²

Vad gäller namnförlust på grund av ändring i faderskapet gör sig vissa andra speciella omständigheter gällande. Enligt exempelvis finsk rätt leder hävande av faderskap inte till automatisk namnförlust utan mannen måste väcka talan om ändring av barnets efternamn inom ett år från det att faderskapet upphävts. Om barnet under denna ettårsperiod skulle förvärva hemvist i Sverige saknar finsk domstol behörighet att pröva en talan om

¹¹² En lista över 187 efternamn som bärs av fler än 2 000 personer i Danmark finns på http://www.familiestyrelsen.dk/navne/1/listevisning/?no_cache=1.

namnändring (27 § 3 mom. finska namnlagen) och någon möjlighet att föra aktiv talan om att barnet ska förlora namnet finns inte enligt svenska namnlagen, som bygger på att barnet automatiskt förlorar namnet när faderskapet hävs. Svenska domstolar ska enligt förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m. underrätta Skatteverket om namnförlusten. Om frågan huruvida det utländska faderskapsavgörandet ska gälla i Sverige prövas i Svea hovrätt jml. 9 § lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor ska Svea hovrätt meddela Skatteverket. Denna prövning är dock inte obligatorisk och Svea hovrätt prövar heller aldrig giltigheten av faderskapsdomar från de övriga nordiska länderna; dessa gäller istället i Sverige med stöd av lag (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden. Om det inte redan gjorts åligger det således mannen att ge in den finska faderskapsdomen till Skatteverket som därefter ska ändra barnets namn i enlighet med svensk rätt.

Om barnet ändå skulle vilja behålla namnet är ett problem i sammanhanget att en ansökan enligt 16 § andra stycket namnlagen ska komma in till domstolen ”inom en månad efter fastställelsen”. I exemplet ovan kan emellertid fastställelsen ligga så långt som ett år tillbaka i tiden. Det skulle därför kunna behövas ett förtydligande i 16 § andra stycket namnlagen som slår fast när tidsfristen börjar löpa om faderskapet upphävts av utländsk domstol. En annan möjlighet vore att göra den tolkningen att andra meningen ”[i] annat fall” anses tillämplig på alla fall då frågan om faderskapet inte prövats av svensk domstol och med ”fastställelsen”, som är den tidpunkt då tidsfristen börjar löpa, avses antingen den tidpunkt då den utländska faderskapsdomen givits in till Skatteverket eller då frågan om den utländska faderskapsdomens giltighet i Sverige avgjorts av Svea hovrätt och vunnit laga kraft, om så skett. Av de två alternativen är naturligtvis den uttryckliga regleringen tydligast men eftersom det troligen är en fråga som uppkommer ytterst sällan känns det inte motiverat att belasta namnlagen med ytterligare stadganden.

5.3.3 Adoption

Enligt 51 § tredje stycket namnlagen tillämpas svensk lag på frågan om adoptivbarnets namn när adoptionen genomförs i Sverige oaktat att barnet är utländsk medborgare. Jag föreslår ingen ändring i den delen.

Om en av adoptanterna är svensk medborgare förvärvar adoptivbarnet svenskt medborgarskap i samband med adoptionen om det inte har fyllt tolv år, 3 § lag (2001:82) om svenskt medborgarskap. Om adoptanterna istället är utländska medborgare är det inte säkert att adoptivbarnet omedelbart förvärvar deras medborgarskap. Det är möjligt att den utländska lagen inte föreskriver samma automatiska medborgarskapsförvärv som den svenska eller så innehåller den en regel motsvarande 3 § andra punkten medborgarskapslagen, enligt vilken ett barn som adopterats utomlands förvärvar medborgarskapet först efter att den utländska adoptionen erkänts. Detta kan i vissa fall förutses dra ut på tiden. Jag föreslår därför en regel som gör det möjligt för adoptivföräldrarna att, precis som om barnet fötts i Sverige, omedelbart ge barnet ett namn i enlighet med hemlandets lag utan att behöva gå vägen över en senare ändring av barnets namn.

Sedan adoptionen har genomförts gäller de allmänna lagvalsreglerna även för adoptivbarnet.

5.4 Erkännande av utländska avgöranden

Förslag: Utländska avgöranden i fråga om personnamn ska gälla i Sverige om det med hänsyn till medborgarskap, hemvist eller annan anknytning hos den som saken gäller förelåg skälig anledning att saken avgjordes i den främmande staten. Ett utländskt avgörande får vägras erkännande om det föreligger någon av de föreslagna vägransgrunderna. Erkännande får vägras om

- i ett fall av tredsdom, part inte har fått möjlighet att föra sin talan,
- avgörandet strider mot ett svenskt avgörande,
- avgörandet strider mot ett tidigare påbörjat utländskt avgörande,
- det i Sverige pågår ett tidigare påbörjat förfarande,
- det utomlands pågår ett tidigare påbörjat förfarande som kan förväntas leda till ett motstridigt avgörande och erkännas i Sverige.

Det införs en möjlighet för berörd part eller myndighet att begära att Svea hovrätt prövar frågan om ett utländskt avgörande ska erkännas eller inte.

Bedömning: Det införs ingen ändring i 14 § namnlagen som medger att Patent- och registreringsverket vid frågan om beviljande av byte av efternamn i ökad utsträckning ska beakta internationella förhållanden vid sin prövning.

Med ”avgörande” avses i detta sammanhang inte enbart regelrätta beslut som föregåtts av prövning av en myndighet utan också namnförvärv som tillkommit genom anmälan till myndighet eller automatiska namnförvärv som följer av lag och som endast antecknats av myndigheten. I detta sammanhang kan man ställa sig fyra frågor: (1) Ska utländska namnbeslut avseende svenska medborgare erkännas? (2) Ska det krävas en viss anknytning mellan den beslutande staten och den saken gäller, såsom exempelvis hemvist eller medborgarskap? (3) Ska det finnas

möjligheter att vägra erkännande och i så fall vilka? (4) Vilket förfarande för erkännande ska gälla?

En komplicerande omständighet är att det är en mycket heterogen grupp avgöranden som avses. Å ena sidan finner vi förvaltningsrättsliga beslut, som åtminstone enligt det svenska synsättet inte vinner negativ rättskraft, och å andra sidan finner vi domar i tvistemål, vilka vinner såväl positiv som negativ rättskraft. Å ena sidan finner vi rena enpartsförfaranden medan vi å andra sidan finner tvåpartsförfaranden med allt vad det innebär om vikten av delgivning, möjlighet att förbereda sitt svaromål m.m. Frågan är om det är möjligt att ha ett gemensamt regelverk beträffande erkännande av alla dessa olika slags avgöranden.

5.4.1 Utländska namnbeslut avseende svenska medborgare

Så tidigt som 1977 pläderade docenten (nu professorn) Michael Bogdan för att det borde införas ett förenklat förfarande varigenom utländska namnbeslut rörande svenska medborgare bosatta utomlands antingen kunde erkännas eller utan materiell prövning läggas till grund för ett svenskt avgörande i enlighet med det utländska beslutet.¹¹³ Hans önskemål hörsammades dock inte i samband med utarbetandet av 1982 års namnlag och det ansågs inte nödvändigt att särskilt reglera villkoren för erkännande av utländska avgöranden i namnfrågor. Nordiska namnbeslut har ansetts utan särskild reglering kunna erkännas medan namnbeslut från övriga världen endast är något som PRV bör ta hänsyn till när verket prövar ansökningar om administrativa namnförvärv enligt svensk rätt.¹¹⁴

Det torde efter EU-domstolens avgörande i Grunkin och Paul-fallet (se avsnitt 4.4) stå klart att en vägran att erkänna namnbeslut från övriga EU-länder missgynnar unionsmedborgare som utnyttjat rätten att fritt röra sig och uppehålla sig i

¹¹³ Se Bogdan, TSA 1977 s. 53.

¹¹⁴ Se prop. 1982/83:38 s. 11.

en annan medlemsstat och därför strider mot artikel 21.1 FEUF. Det är en ordning som leder till haltande namnförhållanden med alla de besvär sådana för med sig för den enskilde.

PRV har föreslagit en ändring av namnlagen på så sätt att det i 14 § införs en generell regel som medger att verket i ökad utsträckning beaktar internationella förhållanden. En sådan ordning skulle undandra sig förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet i den klassiska betydelsen eftersom diskrimineringen drabbar svenska medborgare. Det är istället fråga om så kallad omvänd diskriminering, dvs. diskriminering av de egna medborgarna. Utländska medborgares utländska namnbeslut kan enkelt erkännas hos Skatteverket medan för svenska medborgare i samma situation gäller att de måste gå vägen via ett avgiftsbelagt administrativt namnbyte hos PRV, låt vara att detta föreslås bli en formalitet. Det är till denna dag oklart huruvida omvänd diskriminering är förbjuden i EU-rätten och det går inte att med säkerhet uttala sig om en sådan ordning som föreslagits av PRV skulle strida mot icke-diskrimineringsförbudet eller inte.¹¹⁵

Jag är dock övertygad om att en ordning som kräver att svenska medborgare genomför ett formellt namnbyte för att få samma namn som i den medlemsstat där de bor utgör ett hinder för den fria rörligheten. Den inställningen intas också av kommissionen i det aktuella överträdelseärendet. Den föreslagna ordningen går heller inte att motivera utifrån objektiva hänsyn eftersom den inte skulle tillämpas konsekvent. Namnbeslut avseende svenska medborgare från Danmark, Finland och Norge erkänns ju genom enkel anmälan hos Skatteverket. Jag föreslår därför ingen ändring av 14 § namnlagen utan föreslår istället att det införs en möjlighet till erkännande av utländska namnbeslut även för svenska medborgare. Om man genomför en sådan

¹¹⁵ Det är värt att notera att generaladvokat Sharpston den 30 september 2010 i sitt förslag till avgörande i mål C-34/09, Ruiz Zambrano föreslagit att EU-domstolen ska klargöra rättsläget och slå fast att omvänd diskriminering strider mot EU-rätten. Domstolen avgjorde dock i sitt avgörande av den 8 mars 2011 målet utan att behöva klargöra denna fråga, se mål C-34/09, Ruiz Zambrano, REU 2011, s. I-0000.

ändring måste naturligtvis också övervägas i vad mån den även bör omfatta namnbeslut från länder utanför EU.¹¹⁶ Jag ser inga tungt vägande skäl att upprätthålla två parallella system beroende på vilken stat namnbeslutet kommer ifrån. Det finns förvisso stater i vilka det är lätt att förvärva medborgarskap och man kan tänka sig fall där en svensk medborgare är beredd att göra sig besväret att bli medborgare i ett sådant land enbart i syfte att kunna förvärva ett visst namn. Om detta över huvud taget skulle inträffa i praktiken torde det dock komma att höra till ovanligheterna och problemet är inte unikt för namnfrågor utan dylika fall av s.k. *fraude à la loi* kan teoretiskt uppstå även inom andra rättsområden där det är möjligt att välja medborgarskapslandets lag, såsom vid makars förmögenhetsförhållanden och underhåll.¹¹⁷ Det har heller inte framgått att det idag skulle vara förenat med stora problem att erkänna namnbeslut från tredje land beträffande utländska medborgare. Jag föreslår därför ingen åtskillnad mellan namnbeslut från EU:s medlemsstater och namnbeslut från tredje länder.

5.4.2 Vilka avgöranden ska erkännas?

Olika slags avgöranden

Som sagts ovan är namnavgöranden till sin karaktär mycket heterogena. Ett namnavgörande kan bestå i ett domstolsavgörande i tvistemål, exempelvis i ett faderskapsmål eller en särskild talan om förlust av rätt att bära efternamn. Ett namnavgörande kan också bestå i ett beslut av myndighet avseende rätt att ta visst namn som föregåtts av prövning från myndighetens sida. Det

¹¹⁶ I belgisk rätt har en minimilösning valts i art. 39 IP-lagen, som beträffande belgiska medborgare enbart möjliggör erkännande av namnbeslut som härrör från en annan medlemsstat.

¹¹⁷ Vid tillämpning av lag (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden är det möjligt att vid dubbla medborgarskap, varav det ena är svenskt, välja det utländska medborgarskapslandets lag, se prop. 1989/90:87 s. 42. Detsamma anses gälla även vid tillämpning av 2007 års Haagprotokoll om tillämplig lag för underhållsförpliktelser, se Bonomirapporten, punkt 131.

kan också vara fråga om ett beslut utan prövning som resulterat i en registrering av ett antingen automatiskt namnförvärv eller ett förvärv som endast kräver anmälan, oftast ett familjerättsligt namnförvärv. I vissa stater har uppgifter avseende namnförvärv anförtratts religiösa funktionärer, såsom tidigare i Sverige pastorsämbetena handlade namnären, och det kan finnas ett praktiskt behov av att kunna erkänna även sådana beslut och registreringar.

I vissa stater kan ett namnförvärv göras helt formlöst utan medverkan av myndighet. I flera common law-länder kan en person utan formaliteter anta ett nytt namn, nästan utan begränsningar, så länge avsikten inte är bedräglig, såsom att exempelvis undkomma borgenärer. I syfte att underlätta kontakten med myndigheter, banker m.m. finns det möjligheter att på olika sätt låta registrera det nya namnet men sådan registrering har enbart bevisverkan. Namnändringen är en följd av själva ibruktagandet.

Om till exempel Emma Rawlings flyttar till Sverige för att varaktigt bosätta sig här och uppvisar tillräcklig utredning på att hon före sin flytt till Sverige och medan hon hade hemvist i England har tagit efternamnet Rawlings i bruk ska det nya namnet kunna erkännas som giltigt i Sverige även om hennes gamla namn skulle förekomma i exempelvis pass och födelsebevis som hon fått före namnändringen. En motsvarande bestämmelse finns i 29 § finska namnlagen.

Frågan är om det bör införas något slags begränsning beträffande vilka slags avgöranden som kan erkännas. Ett exempel från annat håll är EU:s underhållsförordning,¹¹⁸ enligt vilken det ställs upp vissa krav på administrativa beslut om underhållsbidrag för att dessa ska vara verkställbara i andra medlemsstater. I artikel 2.2 jämföras med domstol en administrativ myndighet förutsatt att den garanterar opartiskhet och parternas rätt att bli hörda och att dess beslut enligt lagen i den medlemsstat där den är etablerad kan bli föremål för överklagande eller förnyad prövning av en

¹¹⁸ Rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, EUT L 7, 10.1.2009, s. 1.

rättslig myndighet, och har liknande giltighet och verkan som ett beslut av en rättslig myndighet i samma fråga.

Namnbeslut har dock en annan karaktär än myndighetsbeslut om underhållsbidrag. Ett beslut om underhållsbidrag är med nödvändighet betungande för den ena parten, den underhållsskyldige, och bör därför kringgärdas med samma rättssäkerhetsgarantier som om frågan hade hanterats i domstol. För det fall en person söker erkännande av ett utländskt namnbeslut har detta i de flesta fall föregåtts av ett enpartsförfarande som mynnat ut i ett gynnande förvaltningsbeslut. I vissa undantagsfall är det tänkbart att ett namnbeslut kan innebära att en persons rättigheter kränks utan att denna har haft rätt att delta i förfarandet, exempelvis om det är fadern som ensam har rätt att besluta om ett barns namn utan att modern hörs. Dessa fall torde dock vara så få att de inte motiverar en särskild regel och kan hanteras inom ramen för den föreslagna 16 § om ordre public.

Vid ett negativt förvaltningsbeslut uppkommer frågan om erkännande i Sverige inte. Ett utländskt nekande förvaltningsbeslut erkänns inte och eftersom förvaltningsbeslut som regel inte vinner negativ rättskraft utgör ett sådant inget hinder för sökanden att ansöka om en namnändring i Sverige. Det blir därför oviktigt om sökanden har haft vissa rättigheter i förfarandet eller inte.

Krav på ankenytning

Idag gäller att Skatteverket beträffande utländska medborgare erkänner namnbeslut som fattats i medborgarskapslandet. Ett namnbeslut som fattats någon annanstans, t.ex. i ett tidigare hemvistland, erkänns som regel inte. Beträffande svenska medborgare erkänns namnbeslut från Danmark, Finland eller Norge om den svenska medborgaren vid tidpunkten för namnförvärvet hade hemvist i den stat där beslutet fattades. Den traditionella inställningen beträffande erkännande av utländska statusavgöranden i allmänhet är att det för erkännande måste föreligga en

stark anknytning till beslutslandet genom antingen medborgarskap eller hemvist.

Det kan dock tänkas att det fattas namnbeslut som berör personer som varken har hemvist eller medborgarskap i beslutslandet. Dessa namnbeslut torde som regel ha fattats i samband med statusbeslut såsom upphävande av faderskap samt ingående eller upplösande av äktenskap. Följande exempel kan tjäna som illustration: Fru X och herr Y har under äktenskapet haft gemensamt hemvist i staten A, i vilken herr Y men inte fru X är medborgare. Paret separerar och fru X flyttar till Sverige. Därefter väcker herr Y talan om annullering av äktenskapet i staten A och om talan är framgångsrik innebär det att rätten också förklarar att fru X går förlustig rätten att bära herr X efternamn, vilket hon burit under äktenskapet.¹¹⁹ Bör ett namnbeslut som fattats i ett sådant sammanhang erkännas för de fall den utländska statusdomen erkänns? Jag är inte beredd att svara besvara frågan helt nekande utan det kan vara lämpligt att bibehålla en viss flexibilitet i frågan, såsom är fallet i exempelvis 3 kap. 7 § lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap och i 7 § lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.¹²⁰

5.4.3 Möjlighet att vägra erkännande

Vid samtal med Skatteverket har framkommit att praxis vid erkännande av utländska namnbeslut är att inte göra någon

¹¹⁹ Exemplet grundar sig på artikel 5 i 2005 års CIEC-konvention om erkännande av efternamn. I artikel 5 förutsätts dock att namnbeslutet har fattats i en av de stater i vilken personen som namnbeslutet berör är medborgare.

¹²⁰ Om avgörandet i fråga härrör från en EU-medlemsstat hade domstolen varit behörig enligt artikel 3.1 a andra strecksatsen Bryssel II-förordningen. Det följer av förordningens art. 21 att det utländska avgörandet ska erkännas. Det framgår av art. 1.3 c att förordningen inte är tillämplig på fråga om *barns* namn och av art. 36.1 att en domstol kan medge partiell verkställighet av ett avgörande om föräldraansvar. Det är inte otänkbart (om än inte särskilt troligt) att man motsatsvis skulle kunna dra slutsatsen att eftersom några motsvarande bestämmelser inte finns beträffande makes/vuxnas namn och partiellt erkännande av avgörande om annullering av äktenskap ska namnfrågan omfattas av erkännandet.

materiell prövning av det utländska namnbeslutet mer än en kontroll av att det utländska namnet innehåller minst ett efternamn och minst ett förnamn. Det måste också i vissa fall klargöras vilket namn som är efternamn och vilket som är förnamn. Någon prövning av namnets lämplighet utifrån de grunder som anges i 12 och 13 §§ namnlagen görs inte. En viss formell kontroll av namnbeslutets äkthet görs dock. Jag ser ingen anledning att ändra praxis i den delen. Ett sedvanligt ordre public-stadgande torde täcka in de situationer då det utländska dokumentet är förfalskat, det saknas vederbörligt samtycke från den det gäller, namnet inte innehåller minst ett förnamn och ett efternamn m.m.

I tillägg till ett ordre publicförbehåll kan det finnas skäl att också uttryckligen reglera frågor om konkurrerande förfaranden (litispendens) och rättskraftiga domar och beslut avseende samma sak. Om exempelvis föräldrarna till ett barn med dubbelt medborgarskap och hemvist i Sverige inte kan enas om vilket av föräldrarnas (olika) efternamn barnet ska bära följer av 1 § tredje stycket att om ingen anmälan inkommer till Skatteverket inom tre månader från födelsen förvärvar barnet moderns efternamn. Om fadern därefter till myndigheterna i det andra medborgarskapslandet anmäler att barnet ska bära hans efternamn ska ett sådant beslut inte erkännas.

Ett annat exempel är om en fader för negativ faderskapstalan och barnet, som har nått vuxen ålder och fått egna barn som förvärvat namnet, i processen begär att få behålla sitt namn – en ansökan som i dessa omständigheter enligt svensk rätt skulle kunna vara framgångsrik. Om fadern i det ögonblicket väljer att väcka negativ faderskapstalan i ett land där vid hävande av faderskapet barnet saknas varje möjlighet att behålla namnet ska ett sådant namnbeslut inte erkännas även om det avkunnas före det svenska – och inte heller faderskapsavgörandet, se 8 § 3 st. 3 p. lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.

5.4.4 Förfarandet för erkännande

Vad först avser beslut som avser utländska medborgare aktualiseras ett erkännande huvudsakligen först när de får hemvist i Sverige även om man naturligtvis kan tala om ett slags ”erkännande” av utländska medborgares namn när dessa antecknas i olika officiella handlingar såsom asylansökningar, domstolsprotokoll m.m. Idag gäller att det utländska namnförvärvet antecknas av Skatteverket i folkbokföringen och verkets beslut kan överklagas till förvaltningsrätt enligt 37 § namnlagen.

Frågan är om den nuvarande ordningen är ändamålsenlig eller om det finns anledning att föreslå ändringar. I andra lagar som avser erkännande av utländska statusbeslut gäller, med undantag för de internordiska förhållandena och för adoptionsbeslut, att frågan om erkännande av det utländska beslutet antingen ska eller kan underställas Svea hovrätt. Svea hovrätt är också exekvaturinstans beträffande erkännande och verkställighet av utländska domar och beslut på många andra områden. Den ordning som gäller på den internationella namnrättsens område med Skatteverket som godkännandeinstans och förvaltningsrätt som överklagandeinstans avslöjar att det teoretiskt snarare är fråga om ett nytt svenskt beslut än ett erkännande av ett utländskt beslut.¹²¹

Patent- och registreringsverket har föreslagit att samtliga namnbyten som kräver en mer kvalificerad prövning ska göras där. Skatteverket skulle endast behålla rena anmälningsärenden i samband med födsel, invandring och adoption samt vid ingående av äktenskap då någon av makarna tar andre makens befintliga efternamn. Frågan om vilken av dessa två myndigheter som fortsättningsvis ska pröva frågan om erkännande av utländska namnbeslut har nära samband med den om arbetsfördelningen mellan de två myndigheterna. Denna fråga övervägs dock av namnlagsutredningen och jag utgår därför från nu gällande ordning.¹²²

¹²¹ Se i denna fråga Bogdan, TSA 1977 s. 51 f.

¹²² Ju 2009:17 Utredningen om en översyn av namnlagen, Dir. 2009:129 s. 8.

Jag föreslår en ordning liknande den som gäller för erkännande av internationella faderskapsavgöranden. Utgångspunkten i lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor är att giltigheten här i landet av ett utländskt faderskapsavgörande normalt ska prövas av den myndighet och i det sammanhang där det i varje särskilt fall förekommer men i 9 § öppnas en möjlighet att i vissa fall få en prövning av Svea hovrätt om ett utländskt domstolsavgörande ska gälla i Sverige.¹²³ Denna rätt att begära prövning tillkommer dels en person som har varit part i den utländska rättegången, dels en myndighet som ser ett behov av en prövning. Önskemålet om en enhetlig rättstillämpning i alla frågor om erkännande har där lett till slutsatsen att denna prövning bör koncentreras till en och samma myndighet. En lämplig lösning har ansetts vara att denna uppgift läggs på Svea hovrätt, som redan har likartade prövningsuppgifter enligt andra författningar. Den myndighet som idag prövar frågor om giltighet av utländska avgöranden är i huvudsak Skatteverket. Det kan i och för sig anföras att redan detta torde leda till enhetlighet i tillämpningen men det kan i vissa svåra fall vara lämpligare att få till stånd en prövning i en rättsinstans. Där torde det vara lämpligare att frågor av detta slag prövas av Svea hovrätt med stor och mångårig erfarenhet av detta slags prövning från olika områden inom hela den internationella privaträtten än att de prövas av landets förvaltningsrätter.

Antingen den person som saken gäller eller den myndighet som prövar frågan om ett utländskt avgörandes giltighet, normalt Skatteverket i samband med folkbokföring, får rätt att begära att Svea hovrätt prövar om det utländska avgörandet ska erkännas i Sverige eller inte. Om det är den enskilde som begär prövning torde denna ofta sammanfalla med att Skatteverket nekat registrering av ett visst namn och kan uppfattas som ett slags överklagande. Så är dock inte fallet utan den enskilde har alltid rätt att begära denna prövning såväl innan Skatteverket fattat sitt beslut som efter överklagande av beslutet till förvalt-

¹²³ Se prop. 1984/85:124 s. 62.

ningsrätt. Svea hovrätts avgörande får rättskraft såsom en prejudiciell fråga i förvaltningsprocessen medan i övrigt gäller normala regler om rättskraft i förvaltningsprocess. Det ska även vara möjligt för den prövande myndigheten att själv begära vägledning om det råder tveksamhet huruvida det utländska avgörandet ska erkännas.

Prövningen torde i första hand ta sikte på om de formella kraven för erkännande är uppfyllda, dvs. om beslutet är äkta eller om förfarandet uppvisar sådana brister att det inte kan erkännas. Endast undantagsvis torde i hovrätten den materiella frågan om namnets lämplighet aktualiseras och då endast inom ramen för en ordre public-prövning jämlikt 15 §.

5.5 Hemvist

Förslag: En hemvistdefinition tas in i den föreslagna lagen. Definitionen överensstämmer med den definition som redan nu gäller i svensk rätt.

Sedan tidigare finns en definition av hemvist i 7 kap. 2 § lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap som tillkom i samband med 1973 års revision av lagen. Hemvistbegreppet i lagen är formellt begränsat till att avse tillämpningen av den lagen, men avsikten var att skapa ett hemvistbegrepp som i princip kunde användas inom hela den internationella familjerätten i såväl domsrätts- som lagvalssammanhang.¹²⁴ Denna målsättning har därefter följts i 19 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,¹²⁵ samt uttalats i förarbetena till lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor¹²⁶ och inför Sveriges anslutning till 1980 års Haagkonven-

¹²⁴ Se prop. 1973:158 s. 80.

¹²⁵ Se prop. 1989/90:87 s. 58 ff.

¹²⁶ Se prop. 1984/85:124 s. 40 ff.

tion om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn.¹²⁷

Innebörden av hemvistbegreppet enligt 1904 års lag är att en person som är bosatt i Sverige bör anses ha hemvist här, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. I denna definition har därvid ansetts ligga bl.a. att personen i fråga har för avsikt att stanna i landet eller åtminstone inte har några konkreta planer på att lämna det. Tiden är inte ensamt bestämmande, utan hänsyn måste tas till samtliga förhållanden i samband med vistelsen. Av viss betydelse är också frågan hur stark anknytning som föreligger till ett annat land. Tolkningen av hemvistbegreppet måste dock påverkas av ändamålet med den lagstiftning där begreppet används och bedömningen får skifta beroende på sammanhanget.¹²⁸

5.6 Statslösa

Förslag: Det införs en regel som likställer statslösa personer med medborgare i den stat där de har hemvist, eller om de saknar hemvist, där de har sin vistelseort.

I 52 § namnlagen finns särskilda bestämmelser om statslösa personer, vilka baserar sig på 1954 års FN-konvention angående statslösa personers rättsliga ställning. I artikel 12.1 i den konventionen sägs att statslösas personrättsliga ställning ska bestämmas av lagen i det land där de har sitt hemvist eller, om de saknar hemvist, av lagen i det land där de har sin vistelseort. Sverige har visserligen reserverat sig mot denna bestämmelse men vid 1973 års ändringar i lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap togs en bestämmelse av detta slag likväl in i 7 kap. 3 §. Det synes sakligt

¹²⁷ Se prop. 1988/89:8 s. 36.

¹²⁸ Se prop. 1984/85:124 s. 41.

motiverat att även på den internationella namnrättens område ha en motsvarande reglering.

Bestämmelsen har fått förbli oförändrad i förhållande till 1904 års lag även om medborgarskapet i förslaget till lag om internationella namnfrågor spelar en underordnad roll. För statslösa personer med hemvist i Sverige innebär regeln att svensk myndighet är behörig och att svensk rätt kan tillämpas på frågor om namnförvärv. För statslösa personer utan hemvist, normalt sett asylsökande, finns redan i 1 § andra stycket en regel som ger svenska myndigheter behörighet att handlägga familjerättsliga namnförvärv om de har sin vistelseort i Sverige. Den regeln gäller också andra än statslösa. Den här föreslagna regeln innebär att för statslösa personer utan hemvist men med vistelseort i Sverige finns full behörighet, även för administrativa namnförvärv. Detta innebär ingen förändring i förhållande till den nu gällande 52 § namnlagen. Vidare kommer för statslösa alltid svensk rätt att tillämpas medan för exempelvis asylsökande med ett utländskt medborgarskap, vilka som regel saknar hemvist i något land, det följer av den föreslagna 5 § att enbart hemlandets lag kan tillämpas.

5.7 Flerrättssystem

Förslag: Det införs en regel avseende personer med hemvist eller medborgarskap i en stat med flera rättssystem. Om staten i fråga har flera olika områden med olika rättssystem och denna lag föreskriver tillämpning av lagen där någon har hemvist, tillämpas lagen inom det område där han har hemvist. Om lagen i en viss stat med flerrättssystem ska tillämpas antingen därför att någon är medborgare där eller, om det är en stat med olika rättssystem för olika personkategorier, därför att någon är medborgare eller har hemvist där, avgör statens interna regler vilket rättssystem som är tillämpligt. Om sådana regler inte finns tillämpas reglerna i det rättssystem till vilket personen i fråga har närmast anknytning.

I 7 kap. 1 § lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns en regel om tillämplig lag för personer som är medborgare i stater med flerrättssystem. Familjelagssakkunniga föreslog i sitt slutbetänkande en särskild regel som omfattade såväl den situationen då en person hade hemvist i en stat med flerrättssystem som då han var medborgare i en sådan stat. Förslaget här motsvarar helt detta förslag.¹²⁹ I exempelvis USA skiljer sig namnrätten något åt mellan de olika delstaterna och bestämmelsen finner då tillämpning på amerikanska medborgare.

5.8 Ordre public

Förslag: En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett utländskt avgörande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller erkänna avgörandet.

I den svenska internationella privat- och processrätten får bestämmelser i utländsk rätt inte tillämpas, eller avgöranden som har meddelats av en utländsk myndighet får inte erkännas, om tillämpningen eller erkännandet skulle vara oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen (s.k. ordre public). Det närmare innehållet i ordre public-förbehållet, dvs. de grunder för den svenska rättsordningen som förbehållet är avsett att skydda, är svårt att precisera men det står klart att endast grundläggande principer i rättssystemet bör åtnjuta detta skydd. Det krävs vidare att tillämpningen av den utländska rättsregeln eller domen skulle vara uppenbart oförenlig med dessa principer. Jag anser att den föreslagna lagen bör innehålla en ordre public-bestämmelse.

Vid Skatteverkets tillämpning av utländsk rätt och erkännande av utländska avgöranden finns idag inget uttryckligt ordre

¹²⁹ Se SOU 1987:18 s. 327 f.

public-förbehåll. Förbehållet anses dock gälla som en allmän rättsprincip som inte kräver uttryckligt stadgande.¹³⁰ Någon allmän skärpning av praxis är således inte avsedd nu när det i denna lag införs en uttrycklig regel om ordre public.

De fall där ordre public i första hand torde komma i fråga är i fall av s.k. processuell ordre public vid erkännande av utländska avgöranden. Om exempelvis Svea hovrätt vid sin prövning av erkännandefrågan finner att det utländska avgörandet är förfalskat eller ändrat eller har tillkommit genom tvång, svek eller korruption aktualiseras tillämpning av denna paragraf.

Vad gäller det materiella innehållet i utländsk rätt eller ett utländskt beslut grundat på dess tillämpning torde som ovan sagts ordre public endast komma ifråga i yttersta undantagsfall. Endast den omständigheten att man genom tillämpning av utländsk rätt kommit till ett annat resultat än en svensk myndighet vid tillämpning av svensk rätt skulle ha gjort berättigar inte att anse att ett utländskt avgörande eller tillämpning av utländsk rätt strider mot ordre public.

¹³⁰ Bogdan, 2008, s. 77.

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

De föreslagna ändringarna bör träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Avsikten är att de nya bestämmelserna bör tillämpas redan vid ikraftträdandet och skapa rättigheter omedelbart. Det blir således möjligt att tillämpa lagvalsreglerna i redan pågående förfaranden och att erkänna utländska avgöranden som härstammar från tiden före lagens ikraftträdande. Bland annat eftersom lagen syftar till att bringa svensk rätt i överensstämmelse med EU-rätten är det inte möjligt att begränsa lagens tillämplighet till förfaranden som inletts efter ikraftträdandet.

Syftet är dock inte att frånta någon rättigheter och om svensk domstol eller myndighet ansett sig behörig enligt äldre bestämmelser ska den behörigheten inte gå förlorad. De föreslagna bestämmelser som möjligen skulle kunna vara restriktivare än gällande rätt är 3 § om svensk domstols behörighet vid fråga om förlust eller rätt att behålla efternamn, där sådan behörighet tidigare torde ha kunnat grundas på svenskt medborgarskap. Vidare saknas idag helt regler om litispens i förhållande till utländska förfaranden, varför den föreslagna 11 § kan innebära en begränsning i förhållande till gällande rätt. Dessa två bestämmelser tillämpas därför inte på förfaranden som inletts före lagens ikraftträdande.

7 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslaget får marginella ekonomiska konsekvenser för det allmänna som helhet. Förslaget att tillskapa en möjlighet att begära prövning vid Svea hovrätt huruvida ett utländskt namnavgörande ska erkännas eller inte kan medföra vissa ökade kostnader för hovrätten. Kostnaderna bedöms rymmas inom domstolsväsendets befintliga ramar.

Förslaget kommer på grund av övergången till hemvistprincipen i större utsträckning än vad som idag är fallet leda till tillämpning av svensk rätt, även om det inför en möjlighet för den som är utländsk medborgare att välja tillämpning av hemlandets lag. I den delen kan förslaget förväntas medföra något lägre kostnader för handläggningen vid främst Skatteverket. Patent- och registreringsverket avlastas från de krav på namnändring som idag är en konsekvens av att endast svensk rätt tillämpas men får istället visst merarbete av att det föreslås bli möjligt att begära tillämpning av utländsk rätt även på administrativa namnförvärv. De samlade konsekvenserna av dessa förändringar torde, om något, medföra viss minskning av kostnaderna för det allmänna.

Det föreslås att det tillskapas en möjlighet att begära prövning vid Svea hovrätt av om ett utländskt namnavgörande ska erkännas eller inte. Denna prövning sker idag huvudsakligen vid Skatteverket. Förfarandet vid Svea hovrätt föreslås inte bli obligatoriskt men i den del prövning flyttas från Skatteverket till hovrätten medför det ökade kostnader för domstolsväsendet.

Såvitt kan förutses torde det dock röra sig om ett begränsat antal ärenden per år och kostnaderna bedöms rymmas inom domstolsväsendets befintliga ramar.

Allmänt kan sägas att förslaget genom att avlägsna osäkerheten i många rättsfrågor och genom att uttryckligen reglera frågor som tidigare endast besvarats i praxis medför förenklingar både för myndigheter och för enskilda.

8 Författningskommentar

Tillämpningsområde

1 § Denna lag är tillämplig på frågor om personnamn när det finns anknytning till en annan stat.

Lagen gäller inte om något annat följer av annan lag.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde.

Av första stycket framgår att lagen är tillämplig på alla internationellt privaträttsliga frågor avseende svenska myndigheters behörighet, tillämplig lag och erkännande av utländska namnbeslut samt utomlands giltiga ibruktaganden av namn. Lagen är vidare tillämplig på alla sorters namn på fysiska personer såsom förnamn, mellannamn, efternamn, gårdsnamn m.m. Lagen avser enbart de civil- och förvaltningsrättsliga namnfrågorna och omfattar inte eventuella straff som kan aktualiseras för personer som i strid med lag bär ett visst namn.

Andra stycket tar sikte i första hand på lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz enligt vilken schweiziska tvistemålsdomar under vissa förutsättningar gäller i Sverige. Lagen grundar sig på en konvention. I de frågor som 1936 års lag inte omfattar, såsom domstols behörighet, tillämplig lag och erkännande av administrativa beslut gäller dock lagen om internationella namnfrågor. Vidare är 1936 års lag inget hinder mot att schweiziska tvistemålsdomar erkänns om

ett erkännande är möjligt enligt denna lag men inte enligt 1936 års lag.

I viss utsträckning kan frågor om personnamn och immaterialrättsliga frågor avseende namn såsom rätten att använda ett personnamn som varumärke överlappa varandra. Inom immaterialrätten är endast vissa internationellt privaträttsliga frågor uttryckligen reglerade, exempelvis i varumärkeslagen, men i den mån det finns regler har de företräde framför denna lag. Internationellt privaträttsliga regler om domstols behörighet och tillämplig lag på immaterialrättsinrång finns också i Bryssel I-förordningen¹³¹ och Rom II-förordningen¹³².

Svenska myndigheters och domstolars behörighet

2 § Svensk myndighet är behörig att handlägga frågor om namnförvärv om den som saken gäller har hemvist i Sverige eller är svensk medborgare.

Svensk myndighet är också behörig att handlägga frågor om namnförvärv på grundval av familjeförhållanden om den saken gäller enligt folkbokföringslagen (1991:481) ska folkbokföras eller registreras i Sverige, eller har sin vistelseort i Sverige och saknar hemvist i något annat land.

Paragrafen reglerar frågan om svensk myndighets behörighet att självständigt pröva ett namnförvärv och det är inte en förutsättning för att ett visst namn ska kunna registreras att namnförvärvet först registrerats av myndigheterna i hemvist- eller medborgarskapslandet. Det blir i sådana fall istället en fråga om erkännande av ett utländskt namnbeslut.

Första stycket, som behandlas i avsnitt 5.2.1, reglerar svensk myndighets behörighet vid såväl familjerättsliga som administrativa namnförvärv. Den behörighet som ges till svenska myndigheter omfattar också svenska domstolar när ett namnärnde

¹³¹ Rådets förordning (EG) nr. 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EGT L 12, 16.1.2001, s. 1.

¹³² Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II), EUT L 199, 31.7.2007, s. 40.

överklagats. Uttrycket namnförvärv omfattar alla former av förvärv, ändring eller avstående av namn.

Frågan om någon är svensk medborgare eller inte regleras i lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap. Om den person som ärendet berör har flera medborgarskap är det tillräckligt att ett av dem är svenskt för att svensk myndighet ska vara behörig.

Någon prövning av namnförvärvets giltighet i övriga länder ska inte göras oavsett om namnärendet avser en utländsk medborgare med hemvist i Sverige eller en svensk medborgare med hemvist utomlands. En begäran om namnändring måste alltid bifallas, om förutsättningar föreligger enligt den tillämpliga lagen. Emellertid ligger det i sakens natur att i möjligaste mån upplysa sökanden om de problem som kan uppstå.

Andra stycket ger en behörighet till svenska myndigheter att handlägga frågor om namnförvärv även när den person vars namn saken gäller inte har hemvist i Sverige. Behörigheten är begränsad till familjerättsliga namnförvärv, dvs. erhållande eller ändring av namn genom födsel, ingående eller upplösning av äktenskap eller fastställande eller upphävande av faderskap eller adoption eller annars på grundval av familjeförhållanden, då erhållandet eller ändringen direkt grundar sig på stadgande i lag eller på anmälan till behörig myndighet. Stycket tar sikte dels på personer som enligt folkbokföringslagen ska folkbokföras eller registreras i Sverige men som inte har hemvist här, dels på personer som saknar hemvist i något land men som har sin vistelseort i Sverige, exempelvis asylsökande. För att svensk myndighet ska bli behörig att handlägga administrativa namnförvärv, dvs. byte till ett nybildat namn eller till ett namn som inte kan förvärvas på familjerättslig grund, krävs att den person namnförvärvet berör har hemvist i Sverige eller är svensk medborgare eller är statslös och har sin vistelseort i Sverige (13 §).

3 § Fråga om förlust eller rätt att behålla efternamn får tas upp av svensk domstol om den som saken gäller har hemvist i Sverige.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 5.2.2 omfattar såväl situationen då talan om förlust av efternamn förs till följd av att ett faderskap eller föräldraskap upphävs eller på grund av det finns risk för förväxling med ett annat namn. I vissa utländska rättsordningar finns även andra grunder enligt vilka rätten att bära ett visst efternamn kan förloras (jfr t.ex. Sayn-Wittgenstein-fallet, ovan avsnitt 4.5) men dessa aktualiseras inte vid frågan om domstols behörighet eftersom det följer av 6 § att endast tillämpning av svensk rätt kommer i fråga när svensk domstol är behörig. De kan emellertid aktualiseras vid frågan om erkännande av utländska namnbeslut.

Tillämplig lag

4 § När svensk domstol prövar ansökan om adoption är domstolen behörig att fatta beslut om adoptivbarnets namn.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 5.2.3 innebär ingen förändring i förhållande till nu gällande praxis. Om barnet inte skulle få svenskt hemvist eller medborgarskap efter adoptionen är svenska myndigheter och domstolar därefter inte behöriga i frågor om namnförvärv.

5 § Om den som saken gäller har hemvist i Sverige, ska svensk lag tillämpas på frågor om namnförvärv, om han inte begär att lagen i en annan stat i vilken han är medborgare ska tillämpas.

På frågor om namnförvärv avseende svensk medborgare som har hemvist i annan stat tillämpas svensk lag, om den som saken gäller inte begär tillämpning av den lag som ska tillämpas av behörig myndighet i den stat där han har hemvist.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.1 och är tillämplig på såväl familjerättsliga som administrativa namnförvärv.

Första stycket är tillämplig på såväl svenska som utländska medborgare med hemvist i Sverige. Huvudregeln är att svensk

rätt tillämpas i frågor om namnförvärv. Om den saken gäller har ett utländskt medborgarskap kan han hos svensk myndighet begära att lagen i en annan stat i vilken han är medborgare ska tillämpas. Har han flera medborgarskap har han en möjlighet att fritt välja vilket av dem han vill åberopa. Även om ett av medborgarskapen är svenskt står det den person som har flera medborgarskap fritt att åberopa ett utländskt medborgarskap. Huruvida någon är medborgare i ett visst land får bedömas enligt det landets lag.

Andra stycket är enbart tillämpligt på svenska medborgare med hemvist i utlandet. Det är tillämpligt på såväl personer som enbart är svenska medborgare som personer som också har ett eller flera andra medborgarskap. Stadgandet i andra ledet innebär att hemvistlandets internationellt privaträttsliga regler ska tas i beaktande, s.k. renvoi. Om i hemvistlandet hemvistprincipen gäller ska svenska myndigheter tillämpa hemvistlandets lag. Detta gör det möjligt för exempelvis en svensk medborgare som bott utomlands under många år att få ett namn förvärvat i enlighet med utländskt namnskick antecknat i det svenska passet.

6 § På fråga om förlust eller rätt att behålla efternamn tillämpas svensk lag.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2 och omfattar såväl situationen då talan om förlust av efternamn förs till följd av att ett faderskap eller föräldraskap upphävs eller på grund av det finns risk för förväxling med ett annat namn. Den prejudiciella frågan om en person hade rätt att förvärva efternamnet i fråga får bedömas enligt den lag som var tillämplig på namnförvärvet medan frågan om vilka möjligheter det finns att få behålla namnet om han inte hade rätt till det däremot får bedömas enligt svensk rätt.

7 § När svensk domstol prövar ansökan om adoption av barn tillämpas svensk lag på frågan om adoptivbarnets namn.

Om barnet adopteras av utländsk medborgare får adoptivföräldrarna begära tillämpning av lagen i en stat där en av dem är medborgare om även adoptivbarnet efter adoptionen kommer att förvärva detta medborgarskap.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.3 och gäller endast de fall då svensk domstol prövar adoptionen. Om adoptionen genomförts utomlands och den senare erkänns i Sverige tillämpas 5 § på frågor om namnändring.

Det följer av *första stycket* att huvudregeln är att vid adoption i Sverige tillämpas svensk rätt på frågan om adoptivbarnets namn.

I *andra stycket* finns en specialregel för det fall åtminstone en av adoptanterna är utländsk medborgare. Om en adoption genomförs i Sverige av adoptivföräldrar som är utländska medborgare är det möjligt att barnet inte förvärvar det utländska medborgarskapet automatiskt i och med adoptionen utan först senare när den svenska adoptionen godkänts av medborgarskapslandets myndigheter. Stycket gör det därför möjligt för adoptivföräldrarna att begära tillämpning av lagen i den stat i vilken adoptivbarnet efter adoptionen kommer att bli medborgare. I de allra flesta fall torde det inte vara svårt att göra en tillförlitlig prognos av om adoptivbarnet kommer att förvärva adoptivföräldrarnas medborgarskap, men om inte rätten är övertygad om att så kommer att ske får den istället tillämpa svensk rätt på namnfrågan. Det är inte möjligt att med stöd av paragrafen tillämpa lagen i den stat i vilken adoptivbarnet före adoptionen är medborgare även om det under en övergångsperiod kommer att behålla detta medborgarskap. Vad som gäller adoptivföräldrar gäller även för det fall det endast finns en adoptivförälder.

Erkännande av utländska avgöranden

8 § Om inte annat följer av 9 § ska ett utländskt avgörande i fråga om personnamn gälla i Sverige om det med hänsyn till medborgarskap, hem-

vist eller annan anknäytning hos den som saken gäller förelåg skälig anledning att saken avgjordes i den främmande staten.

Med ett avgörande förstås i denna lag en dom eller ett beslut som har meddelats av domstol eller annan myndighet. Med avgörande jämställs också ett ibruktagande av ett nytt personnamn utan beslut av myndighet om det var tillåtet i den stat där den som saken gäller hade hemvist vid den tidpunkt då namnet togs i bruk.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.4.1 och 5.4.2.

I *första stycket* besvaras frågan om förutsättningarna för erkännande av ett utländskt avgörande om personnamn. Det finns i exempelvis Irland och Storbritannien många olika grunder att söka ändring i dom och ofta gäller inga strikta tidsfrister, varför man inte kan tala om laga kraft på samma sätt som i svensk rätt. Även avgöranden från rättsordningar som inte formellt känner begreppet laga kraft kan dock erkännas och den myndighet som har att ta ställning till erkännandefrågan får bl.a. med ledning av vilka rättsmedel som kan användas för att angripa avgörandet göra en bedömning i det enskilda fallet. Även interimistiska beslut av en utländsk myndighet kan anses lagakraftvunna, även om de torde vara mindre vanliga i namnfrågor. Avgörandet ska avse själva namnfrågan. Om avgörandet även avser någon annan statusfråga såsom faderskap, är paragrafen tillämplig på avgörandet i namndelen men inte i övrigt.

Det faller sig naturligt att det ska anses skäligt att saken avgjordes i den främmande staten i de fall där en svensk domstol eller myndighet i en motsvarande situation skulle ha ansetts behörig enligt de regler som tidigare har föreslagits. När det gäller en utländsk domstol kan det emellertid finnas anledning att vara något friare än vid en bedömning av svensk domstols behörighet. Exempel på fall där det kan ha förelegat skälig anledning att namnfrågan prövades i en viss stat är om den prövades i samband med ett statusavgörande som har prejudiciell betydelse i namnfrågan och statusavgörandet skulle erkännas i Sverige.

Det *andra stycket* återspeglar att namnavgöranden kan komma till stånd på många olika sätt. Det kan vara fråga om en dom i

tvistemål efter talan om förlust av rätt att bära namn eller en stadfäst förlikning men i de allra flesta fall torde det vara fråga om ett beslut, med eller utan föregående prövning, av en myndighet som registrerar ett visst namn i en födelseattest, folkbokföringsregister eller annat dokument. I vissa stater fullgörs myndighetsuppgifter avseende namn av religiösa funktionärer, såsom tidigare av pastorsämbetet i Sverige, och då får sådana avgöranden anses som beslutade av myndighet.

I vissa länder kan en person utan formaliteter anta ett nytt namn genom att ta det i bruk och utan att detta anmäls hos myndighet. Om personen i fråga vid tidpunkten då han tog namnet i bruk hade hemvist i ett sådant land ska detta namn kunna erkännas som giltigt i Sverige även om det gamla namnet förekommer i exempelvis pass och födelsebevis. Det åligger den som ansöker om erkännande att visa att namnet tagits i bruk.

9 § Det utländska avgörandet gäller dock inte i Sverige, om

1. avgörandet har meddelats mot en part som inte har gått i svaromål och som inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att kunna svara i saken eller mot en part som annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i det utländska förfarandet,

2. avgörandet strider mot ett svenskt avgörande,

3. avgörandet strider mot ett här i landet gällande utländskt avgörande i ett förfarande som började tidigare än det andra utländska förfarandet,

4. det i Sverige pågår ett förfarande som kan leda till ett motstridigt avgörande eller

5. det utomlands pågår ett förfarande som kan leda till ett motstridigt avgörande, såvida det förfarandet har börjat tidigare än det andra utländska förfarandet och kan antas leda till ett här i landet gällande avgörande.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 5.4.3, tar upp de möjligheter som finns att vägra erkännande av ett utländskt namnavgörande. I tillägg finns också möjlighet att vägra erkännande med hänvisning till ordre public, se författningskommentaren till 15 §.

Det kan förekomma att det i enskilda fall finns sådana omständigheter som gör att ett erkännande bör vägras trots att det utländska avgörandet uppfyller de allmänna krav som ställs för erkännande. De lösningar som har valts i 7 § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor¹³³ samt 14 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden bör därvid vara vägledande.¹³⁴

Första punkten tar sikte på kontradiktoriska förfaranden, exempelvis negativ faderskapstalan där också frågan om barnets rätt att fortsätta bära mannens namn ingår i processen. Ett sådant utländskt avgörande bör inte erkännas, om det har förekommit allvarliga brister. Det kan gälla att en part inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräckligt god tid för att kunna ta till vara sin rätt eller att en part annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan. Brister i det utländska förfarandet kan gå ut över såväl käranden som svaranden, och båda bör skyddas.

Andra och tredje punkterna behandlar motstridiga avgöranden och motsvaras av 12 §. Ett utländskt avgörande ska inte gälla i Sverige när det strider mot ett svenskt avgörande eller, under vissa förutsättningar, ett annat utländskt avgörande. Vad gäller utländska avgöranden ges företräde för det avgörande i vilket förfarandet började först medan motsvarande krav inte ställs på svenska avgöranden som alltid ges företräde. Det följer dock av den föreslagna 11 § att svensk domstol eller myndighet ska avvisa eller vilandeförklara talan om det redan pågår ett utländskt förfarande som kan antas bli gällande här i landet.

Fjärde och femte punkterna avser litispendsituationer och motsvaras av 11 §. Ett utländskt avgörande bör inte erkännas, om det i Sverige pågår ett rättsligt förfarande som kan leda till ett motstridigt avgörande. Företräde bör alltså alltid ges åt det avgörande som har meddelats eller kan komma att meddelas i Sverige. Detta hänger bl.a. samman med vad som bör gälla när ett

¹³³ SOU 1983:25 s. 139 f. och 199 f. samt prop. 1984/85:124 s. 30 f. och 54 f.

¹³⁴ SOU 1987:18 s. 169 ff. och 247 ff. samt prop. 2000/01:148 s. 28 f. och 38.

utländskt förfarande konkurrerar med ett svenskt förfarande. Som föreslås i 11 § bör nämligen ett pågående utländskt förfarande som kan leda till ett här i landet gällande avgörande inte alltid hindra att samma fråga tas upp och prövas i Sverige. En sådan svensk prövning bör kunna ske om det finns särskilda skäl. För att det svenska förfarandet ska bli meningsfullt krävs då att det svenska avgörandet gäller framför det utländska, även om det utländska har meddelats i ett förfarande som har påbörjats först.

Det finns ingen anledning att föreslå en motsvarande regel när två utländska domar eller förfaranden konkurrerar med varandra, utan då bör det förfarande som började först ha företräde. Därmed hindrar man att en part ges möjlighet att få en fördel genom att under ett pågående förfarande väcka talan i en annan stat. Ett utländskt avgörande bör sålunda inte erkännas, om det utomlands pågår ett rättsligt förfarande som har påbörjats tidigare än det förfarande som har lett till avgörandet. En förutsättning bör dock vara att det pågående förfarandet kan antas leda till ett avgörande som blir gällande i Sverige.

Slutligen bör erkännande av ett utländskt avgörande kunna vägras, om avgörandet uppenbart strider mot grunderna för den svenska rättsordningen. Denna fråga regleras dock i den föreslagna 15 §.

Beslut i fråga om erkännande

10 § Frågan huruvida ett avgörande som avses i 8 § gäller i Sverige kan prövas av Svea hovrätt på ansökan av någon som varit part i det utländska förfarandet och vars rätt frågan rör. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än en domstol, får även myndigheten vid behov begära prövning av hovrätten.

Innan hovrätten prövar frågan ska berörda parter och den myndighet vid vilken erkännande begärs beredas tillfälle att yttra sig över ansökan.

De handlingar som ges in till hovrätten ska vara översatta till svenska om inte rätten finner att det är obehövt.

Hovrätten får förklara avgörandet helt eller delvis gällande.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 5.4.4, har inspirerats av 9 § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor. Även i denna lag är utgångspunkten att frågor om giltigheten här i landet av ett utländskt avgörande avseende personnamn normalt ska prövas av den myndighet och i det sammanhang där de i varje särskilt fall förekommer, huvudsakligen vid Skatteverket i samband med folkbokföring. I paragrafen öppnas emellertid en möjlighet att i vissa fall få en prövning av Svea hovrätt om ett utländskt avgörande ska gälla i Sverige. Vad avser innebörden av uttrycket avgörande hänvisas till kommentaren till 8 § andra stycket.

Ett krav för att en part ska ha rätt att begära hovrättens prövning är emellertid att det utländska avgörandet i Sverige rör denna part. Om exempelvis positiv faderskapstalan har förts mot flera män, och i samma avgörande slagits fast att barnet ska bära faderns efternamn, är det endast den man vars faderskap har fastställts som kan få avgörandet prövat.

I de allra flesta fall kommer frågan om erkännande av ett utländskt avgörande att aktualiseras i samband med att en person begär att ett visst namn ska registreras av Skatteverket i folkbokföringen. I den föreslagna lagtexten till första stycket stadgas inte när frågan om det utländska avgörandets erkännande ska underställas Svea hovrätts prövning men det faller sig naturligt att om det är Skatteverket som hyser tvivel, detta sker innan verket fattar beslut. Hovrättens beslut vinner därefter rättskraft. Om Skatteverket nekar att erkänna ett utländskt avgörande utan att först underställa frågan Svea hovrätts prövning, kan den enskilde begära sådan prövning (även om rätten finns redan innan Skatteverket fattat beslut). Om Svea hovrätt skulle besluta att avgörandet ska erkännas är det en lämpligare ordning att den enskilde inkommer med en ny ansökan till Skatteverket än att verkets negativa beslut överklagas till förvaltningsrätt. Svea hovrätts beslut kan överklagas till Högsta domstolen.

I *andra stycket* slås fast att en ansökan om erkännande inte får bifallas utan att ha kommunicerats med motparten, om någon

sådan finns. Om det är ett enpartsförfarande inför exempelvis Skatteverket har såväl myndigheten som den enskilde rätt att yttra sig och deras yttranden ska kommuniceras.

Tredje stycket ger hovrätten en möjlighet att avstå från att kräva att alla handlingar ska översättas till svenska, t.ex. om de är författade på danska, norska eller engelska. Det kan också vara så att hovrätten inte anser att det är nödvändigt att översätta hela det utländska avgörandet i exempelvis ett faderskapsmål utan kan begränsa översättningskravet till de delar som är relevanta för namnfrågan.

Fjärde stycket ger hovrätten en möjlighet att enbart besluta om erkännande av en del av ett utländskt namnavgörande. Exempelvis kan det utländska avgörandet avse namn för flera barn men faderskapet har senare hävts beträffande ett av dem.

Konkurrerande förfaranden

11 § Framställs ett yrkande, en anmälan eller en ansökan avseende personnamn vid svensk domstol eller myndighet, när det redan pågår ett förfarande utomlands, ska talan, anmälan eller ansökan avvisas om det kan antas att avgörandet i det utländska förfarandet blir gällande här i landet. I stället för att talan, anmälan eller ansökan avvisas får målet eller ärendet förklaras vilande i avvaktan på ett giltigt avgörande i det utländska förfarandet. Talan får prövas om det finns särskilda skäl.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 5.4.3.

En svensk domstol ska avvisa ett yrkande, anmälan eller ansökan avseende personnamn eller förklara ett mål eller ett ärende vilande, om det redan pågår ett förfarande utomlands. En förutsättning för att domstolen eller myndigheten ska göra detta är att de båda förfarandena kan leda till motstridiga avgöranden.

För att kunna bedöma om yrkandet, anmälan eller ansökan ska avvisas eller förfarandet förklaras vilande måste den svenska domstolen pröva dels om den anknytning parterna har till den stat där förfarandet pågår är tillräcklig för att ett avgörande

därifrån ska erkännas i Sverige, dels om något hinder för erkännande finns. Yrkandet, anmälan eller ansökan ska avvisas eller förfarandet förklaras vilande, om domstolen eller myndigheten vid en sådan prövning finner att det kan antas att det utländska avgörandet blir gällande i Sverige. Vid valet mellan att avvisa talan eller förklara förfarandet vilande lär vilandeförklaring ofta vara att föredra med hänsyn till risken att det kommande utländska avgörandet inte uppfyller villkoren för erkännande.

Huruvida ett erkännande innebär att sakfrågan är rättskraftigt avgjord och inte kan prövas på nytt här i landet är avhängigt av det utländska avgörandets natur. Är det ett avgörande i tvistemål avseende exempelvis förlust av namn på grund av hävande av faderskap är det naturligt att erkännandet innebär ett hinder mot att talan avseende samma sak väcks på nytt i Sverige. Vad gäller utländska förvaltningsbeslut kan de lika lite som svenska förvaltningsbeslut få negativ rättskraft och hindrar som regel inte en ny ansökan i Sverige.

Särskilt när det är fråga om två konkurrerande tvistemål uppkommer frågan om när talan ska anses väckt. Denna fråga ska i princip bedömas på grundval av den främmande statens lag. Om namnfrågan ska prövas inom ramen för ett statusmål blir tidpunkten för talans väckande beroende av när talan väckts i huvudfrågan oavsett om yrkande i namnfrågan måste göras separat eller inte. Om negativ faderskapstalan väckts först i Sverige och därefter i ett annat land där yrkande om förlust av rätt att bära efternamn måste framställas särskilt (t.ex. Finland) ska talan även i namnfrågan anses först väckt i Sverige.

Som undantag från huvudregeln gäller att talan här i landet får prövas om det finns *särskilda skäl*. Sådana skäl kan vara att det finns en påtaglig risk att det utländska förfarandet drar ut på tiden och att detta orsakar parterna eller någon av dem allvarliga olägenheter. Frågan huruvida särskilda skäl föreligger ska dock avgöras mot bakgrund av samtliga föreliggande omständigheter.

Hemvist m.m.

12 § Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.5.

I paragrafen finns en definition av hemvist som överensstämmer med den definition som finns i 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap och 19 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden. Vid tillämpningen av denna lag får dock särskild hänsyn tas till sambandet med det offentligrättsliga kravet på folkbokföring under ett visst namn.

Den relevanta tidpunkten vid vilken hemvistet måste föreligga är i fråga om familjerättsliga namnförvärv när grunden för namnförvärvet uppkommer, t.ex. äktenskapet ingås. Om det exempelvis är fråga om att erkänna ett utländskt administrativt namnförvärv ska detta erkännas om den saken gäller hade hemvist i det land där beslutet fattades vid tidpunkten för ansökan. Om talan väcks avseende förlust av rätt att bära namn behåller domstolen sin behörighet även om svaranden under rättegången skulle byta hemvist.

13 § Vid tillämpning av denna lag likställs statslös person med medborgare i den stat där han har hemvist, eller om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.6 och motsvarar den hitintills gällande 52 § namnlagen. En följd av bestämmelsen är att en statslös person utan hemvist men med vistelseort i Sverige, exempelvis en asylsökande, kan ansöka om namnförvärv inför svenska myndigheter med tillämpning av svensk rätt.

14 § Om lagen i en främmande stat ska tillämpas på grund av att någon har hemvist där och finns det i den staten områden med olika rättssystem, tillämpas lagen inom det område där han har hemvist.

Ska lagen i en stat med flera rättssystem tillämpas i annat fall på grund av att någon har hemvist eller är medborgare i den staten, avgör reglerna i samma stat vilket rättssystem som är tillämpligt. Saknas sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.7.

Det första stycket tar sikte på situationer där den främmande staten har olika territoriella enheter med olika rättssystem på namnrättens område, såsom exempelvis USA. För dessa fall tillämpas den lag som gäller inom det territoriella område inom vilket den som saken gäller har hemvist.

Det andra stycket tar sikte på två olika situationer. Om en person är medborgare, men saknar hemvist, i en stat med olika territoriella enheter med olika rättssystem får den statens interna regler avgöra vilket rättssystem som är tillämpligt. Om sådana regler saknas tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen, t.ex. lagen i det område där han senast hade hemvist. I vissa stater är de olika rättssystemen knutna till olika personkategorier, vanligen grundade på religiös tillhörighet. För dessa fall gäller, oavsett om den statens lag ska tillämpas på grund av hemvist eller medborgarskap, att den statens interna regler avgör vilket rättssystem som är tillämpligt men om sådana regler saknas tillämpas den lag till vilken personen i fråga har den närmaste anknytningen.

Ordre public

15 § En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett utländskt avgörande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller erkänna avgörandet.

Paragrafen behandlas i avsnitt 5.8 och innehåller ett sedvanligt förbehåll om att en bestämmelse i utländsk lag inte får tillämpas och att ett utländskt avgörande inte gäller i Sverige om det skulle strida mot svensk ordre public. Endast den omständigheten att man genom tillämpning av utländsk rätt kommit till ett annat resultat än en svensk myndighet vid tillämpning av svensk rätt skulle ha gjort berättigar inte att anse att ett utländskt avgörande eller tillämpning av utländsk rätt strider mot ordre public. Ordre public-förbehållet torde huvudsakligen aktualiseras vid erkännande av utländska avgöranden för det fall det förekommit oegentligheter i det utländska förfarandet eller det utländska avgörandet är förfalskat eller förändrat.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2. Föreskrifterna i 3 och 11 §§ innebär inte att svensk domstols eller myndighets behörighet i mål eller ärende som anhängiggjorts före ikraftträdandet går förlorad.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 6.

I *den första punkten* framgår att lagen träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

I *den andra punkten* föreskrivs att i mål om förlust eller rätt till efternamn går svensk domstols behörighet inte förlorad om den skulle ha varit grundad på annat än svarandens hemvist, såsom svarandens svenska medborgarskap. Vidare gäller att lagens litispendensregel endast är tillämplig på mål eller ärenden som har anhängiggjorts efter ikraftträdandet.